

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Θωμάς Ζωγράφος Αριάδνη Αξαιοπούλου
Δημήτρης Μπέσσας Ελεονόρα Μπέσσα

Εικαστικά

Γ' & Δ' Δημοτικού

**Εικαστικά
Γ' και Δ' Δημοτικού**

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΡΧΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ	Θωμάς Ζωγράφος , Καθηγητής Καλλιτεχνικών Β/θμιας Εκπαίδευσης Αριάδνη Αξασπούλου , Δασκάλα Δημήτρης Μπέσσας , Καθηγητής Εικαστικών στο Π.Τ.Δ.Ε. Δυτικής Μακεδονίας Ελεονόρα Μπέσσα , Δασκάλα
ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ	Παναγιώτα Καθούρη , Σχολική σύμβουλος Α/θμιας Εκπαίδευσης Νίκος Καμήλος , Δάσκαλος Γιώργος Τσακίρης , Επίκουρος Καθηγητής στη Σ.Κ.Τ. του Α.Π.Θ.
ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ	Εύα Μπαζού , Σκίτσογράφος - Εικονογράφος
ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ	Σοφία Στέρπη , Φιλολόγος
ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ	Γιώργος Σιγάλας , Σύμβουλος Καλλιτεχνικών Μαθημάτων του Π.Ι.
ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ	Ελένη Μπούντα , Δασκάλα
ΕΞΩΦΥΛΛΟ	Πάυλος Σάμιος , Εικαστικός Καλλιτέχνης
ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ	ACCESS ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ Α.Ε.

Γ' Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 / Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:
«Αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών και συγγραφή νέων εκπαιδευτικών πακέτων»

Πράξη με τίτλο:

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
Δημήτριος Γ. Βλάχος
Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ.
Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

«Συγγραφή νέων βιβλίων και παραγωγή υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού με βάση το ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Δημοτικό και το Νηπιαγωγείο»

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου
Γεώργιος Τύπας
Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Αναπληρωτής Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου
Γεώργιος Οικονόμου
Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και 25% από εθνικούς πόρους.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΑΝΕΚΔΟΣΗΣ

Η επανέκδοση του παρόντος βιβλίου πραγματοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών & Εκδόσεων «Διόφαντος» μέσω ψηφιακής μακέτας, η οποία δημιουργήθηκε με χρηματοδότηση από το ΕΣΠΑ / ΕΠ «Εκπαίδευση & Διά Βίου Μάθηση» / Πράξη «ΣΤΗΡΙΖΩ».

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
«Πρόσβαση στην Κοινωνία της Γνώσης»

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Οι διορθώσεις πραγματοποιήθηκαν κατόπιν έγκρισης του Δ.Σ. του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Θωμάς Ζωγράφος Αριάδνη Αξαιοπούλου Δημήτρης Μπέσσας Ελεονόρα Μπέσσα

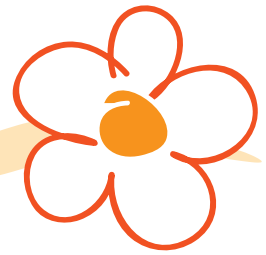
ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ: ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ Α.Ε.

Η συγγραφή και η επιστημονική επιμέλεια του βιβλίου πραγματοποιήθηκε
υπό την αιγίδα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Εικαστικά Γ' και Δ' Δημοτικού

Τα σκίτσα του βιβλίου

Κάθε φορά που θα βλέπεις τα παρακάτω σκίτσα θα ξέρεις ότι σημαίνουν...

Έργα καλλιτεχνών

Ιδέες για δημιουργίες

Οι δικές μας δημιουργίες

Παρατηρώ τη φύση και το περιβάλλον

Λίγα λόγια για σένα

Στις σελίδες αυτού του βιβλίου θα δεις έργα που έχουν φτιάξει παιδιά με πρωτότυπες ιδέες και τεχνικές. Με φαντασία έχουν μετατρέψει απλά υλικά σε όμορφες δημιουργίες.

Σε προσκαλούν να μπεις στη συντροφιά τους για να εξερευνήσετε μαζί τα θαύματα της φύσης, τις δημιουργίες του ανθρώπου και το μαγικό κόσμο της Τέχνης.

Αυτό το ταξίδι είναι γεμάτο παιχνίδια, πειραματισμούς και ανακαλύψεις, που θα σε οδηγήσουν στις δικές σου πρωτότυπες δημιουργίες.

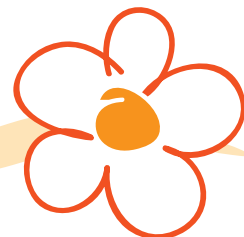
Θα διαλέξεις τα χρώματα, τις γραμμές, τα σχήματα, τα υλικά και θα φτιάξεις τις εικόνες του δικού σου κόσμου γεμάτες με φαντασία και όνειρο.

Το βιβλίο αυτό είναι και ένα μικρό μουσείο που μέσα του θα δεις και θα θαυμάσεις έργα τέχνης τα οποία τα δημιούργησαν μεγάλοι καλλιτέχνες.

Θα μάθεις ότι ο κάθε δημιουργός εκφράζεται με διαφορετικό τρόπο. Έχει τις δικές του ιδέες και με αυτές δημιουργεί χρησιμοποιώντας διαφορετικά υλικά και τεχνικές.

Με αυτά που θα δεις και θα μάθεις στις σελίδες του βιβλίου σου, ανοίγεις την πόρτα της φαντασίας σε έναν μαγικό και πανέμορφο κόσμο, τον κόσμο της Τέχνης και της δημιουργίας.

Περίεχόμενα

ΕΝΟΤΗΤΑ Α. Μορφικά στοιχεία

A1. «.....», χωρίς τίτλο	10
A2. Τροchioγραμμές.....	13
A3. Τροχιές γύρω από το κέντρο (ομόκεντρα).....	17
A4. Χρωματολογία.....	21
A5. Γύρω-ολόγυρα.....	25
A6. Στον ρυθμό των λουλουδιών	27

ΕΝΟΤΗΤΑ Β. Από τη φύση και το περιβάλλον του ανθρώπου

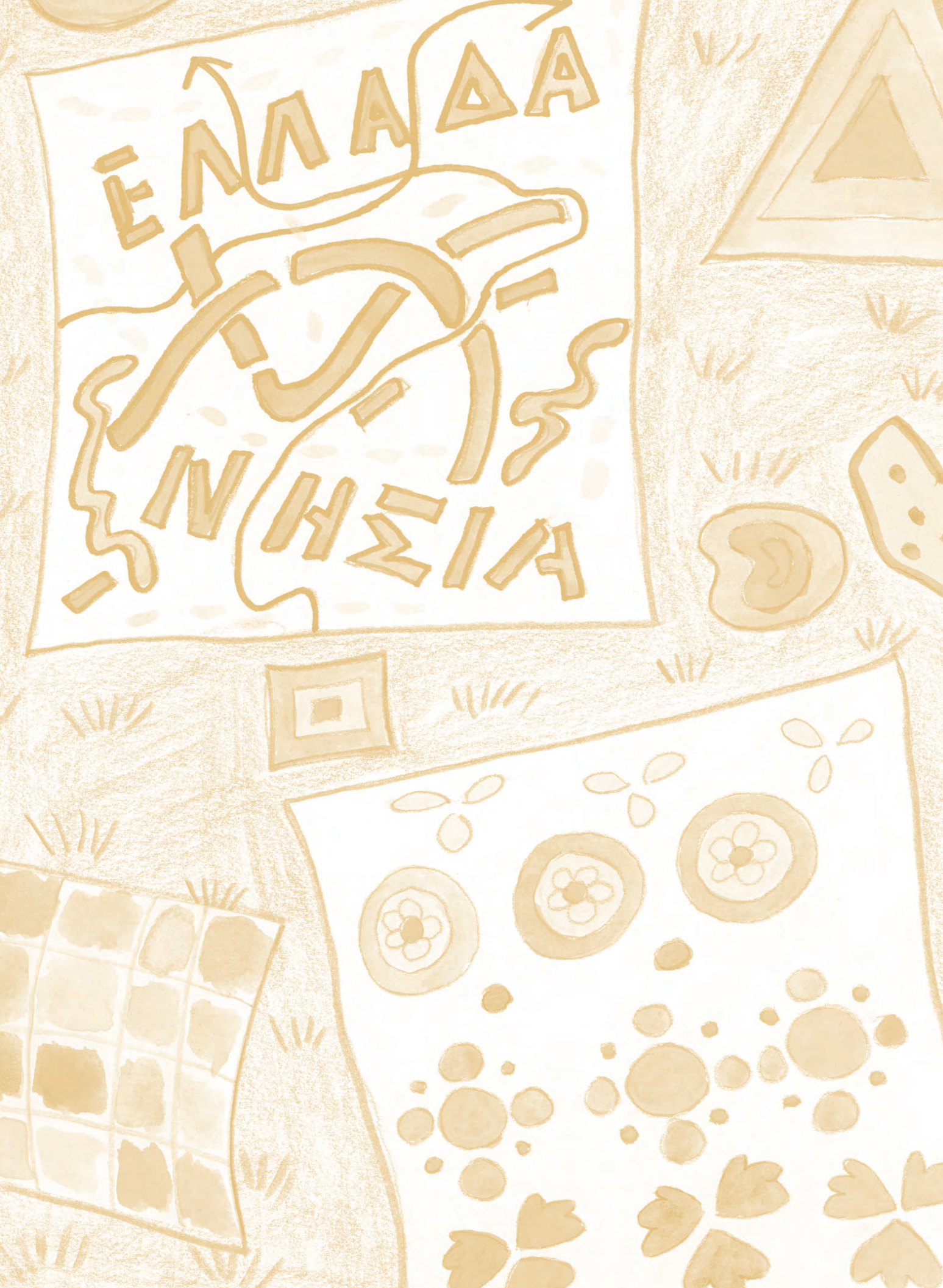
B1. Αντιθέσεις.....	34
B2. Σκιές	37
B3. Μέσα στο νερό... μορφές! (Αντικατοπτρισμοί)	40
B4. Ερευνητές και δημιουργοί.....	44
B5. Δημιουργίες μέσα από τον μεγεθυντικό φακό	47
B6. Γεφύρια.....	49

ΕΝΟΤΗΤΑ Γ. Τέχνη και τεχνικές

Γ1. Μηχανικές προβολές.....	54
Γ2. Μορφές μέσα από τα χέρια δύο γλυπτών του 20ού αιώνα.....	58
Γ3. Από τις λέξεις στις εικόνες	62

ΕΝΟΤΗΤΑ Δ. Δημιουργίες και δημιουργοί χθες και σήμερα

Δ1. Δύο διάλογοι στην αρχαία ελληνική τέχνη	68
Δ2. Βυζαντινή αγιογραφία	72
Δ3. Συντροφιά με ένα άλογο στα μονοπάτια της τέχνης.....	75
Δ4. Σέλα και τιμόνι ποδηλάτου	82
Δ5. Γλυπτά που πάλλονται.....	85
Δ6. Άνθρωποι-κούκλες.....	88
Δ7. Τα άνθη του χαρτιού	91

Μορφικά Στοιχεία

Σ' αυτή την ενότητα θα δημιουργήσεις με σημεία, γραμμές, σχήματα και χρώματα. Είναι τα μέσα που έχει ο κάθε δημιουργός και με αυτά φτιάχνει τα έργα του. Ό,τι είναι οι νότες για έναν μουσικό, οι λέξεις για έναν συγγραφέα, είναι τα μορφικά στοιχεία για έναν ζωγράφο. Λέγονται μορφικά γιατί με τα σημεία, τις γραμμές, τα σχήματα και τα χρώματα μπορείς να φτιάξεις όλες τις μορφές που θέλεις.

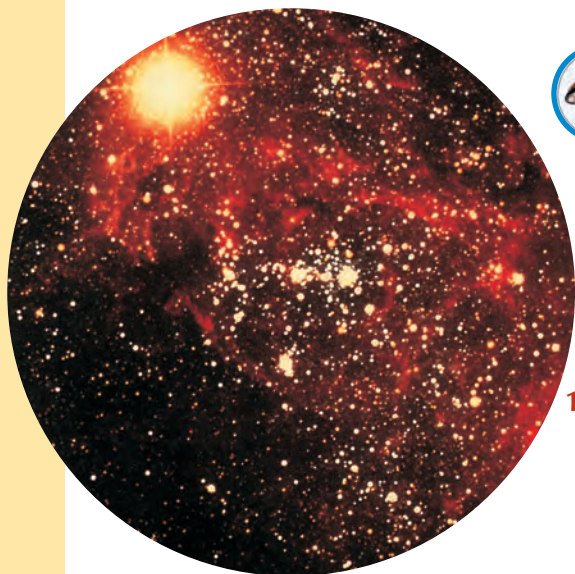

A1

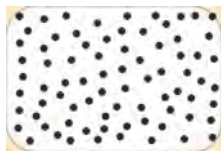
«.....» ΧΩΡΙΣ ΤΙΤΛΟ

Όταν παίζεις με την άμμο, κρατάς στα χέρια σου χιλιάδες μικρούς κόκκους.
 Όταν κοιτάς τη νύχτα τον ουρανό, βλέπεις χιλιάδες φωτεινά σημεία του γαλαξία μας,
 που είναι τα αστέρια. Εικόνες της φύσης που μέσα τους κρύβονται άπειρα σημεία.

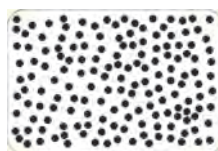
Παρατήρησε και περίγραψε τις εικόνες.

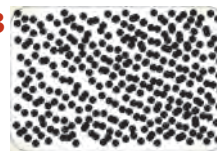
1

2

3

Σε τι διαφέρουν οι κάρτες (εικ. 1, 2, 3);

Φτιάχνουμε με σημεία τον δικό μας πολύχρωμο ουρανό.

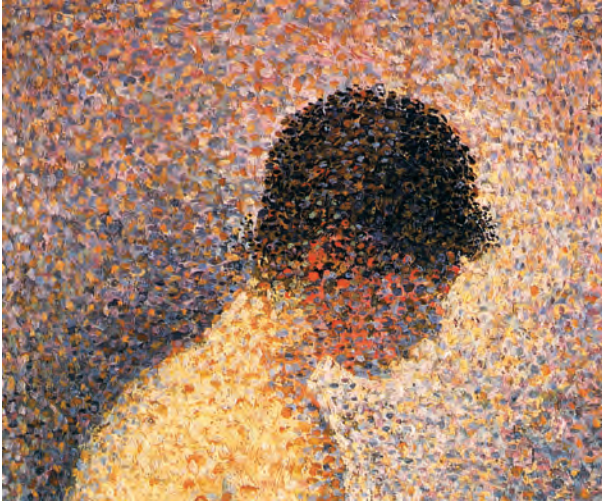
Φτιάξτε σε σκούρο μπλε χαρτόνι τον δικό σας ουρανό με τα αστέρια του.
 Θα χρειαστείτε τέμπρες, σπирτόξυλα, μπατονέτες, για να δημιουργήσετε
 πολύχρωμα σημεία στο χαρτόνι.

Οι καλλιτέχνες δημιουργούν έργα με σημεία

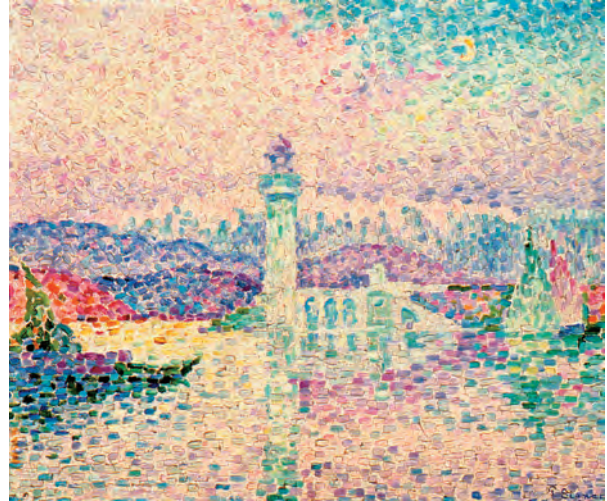
Πολλοί ζωγράφοι έφτιαξαν τα έργα τους μόνο με σημεία, χρησιμοποιώντας διαφορετικά υλικά.

1

Λεπτομέρεια από έργο του **Σερά** (εικ. 1)

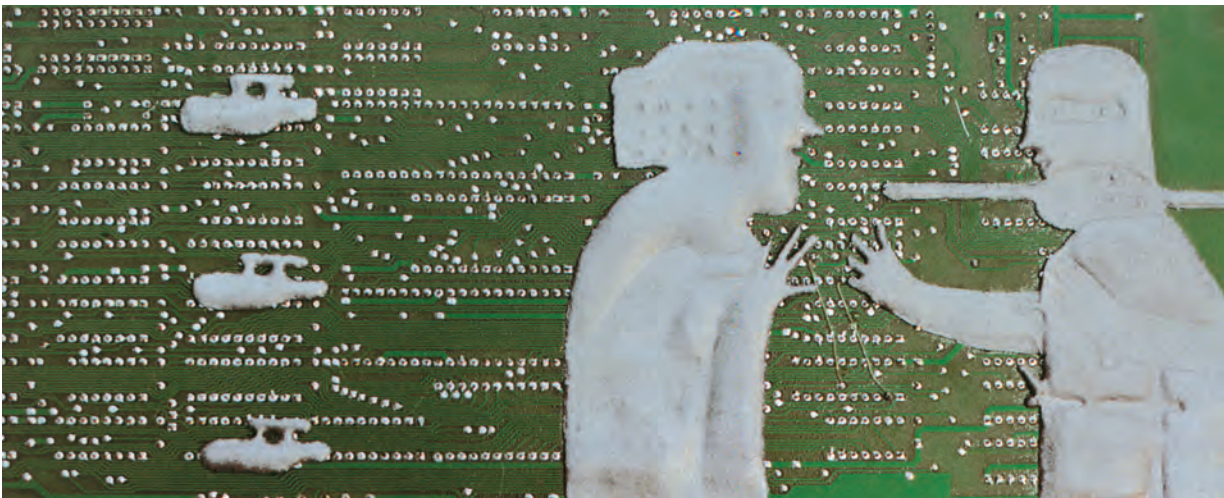
2

Έργο με σημεία του **Σινιάκ** (εικ. 2)

Στο έργο του **Ιάσονα Μολφέση**, ο χώρος πίσω από τις ανθρώπινες φιγούρες είναι φτιαγμένος με σημεία από ηλεκτρονικές πλακέτες (εικ. 3).

3

Με αφορμή το έργο του Ιάσονα Μολφέση, δημιούργησε μια ιστορία.

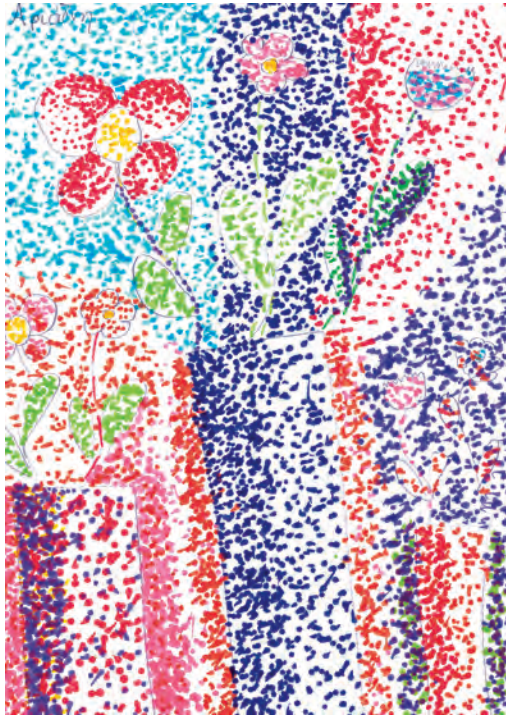
Περιγράψε τα έργα των καλλιτεχνών και συζήτησε με τους συμμαθητές σου με ποιον τρόπο δημιουργήθηκαν και ποιες είναι οι ομοιότητες και οι διαφορές τους.

A1

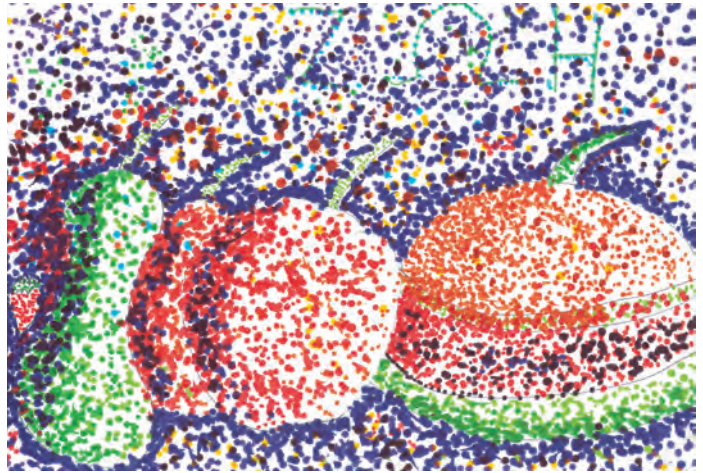
Και τα παιδιά δημιουργούν έργα με σημεία

1

Περίγραψε τα έργα των παιδιών (εικ. 1, 2). Τι σου κάνει εντύπωση;

2

4

3

Πειραματιζόμαστε με ρινίσματα σιδήρου και μαγνήτες. Κάντε και εσείς στην τάξη σας το πείραμα (εικ. 3, 4).

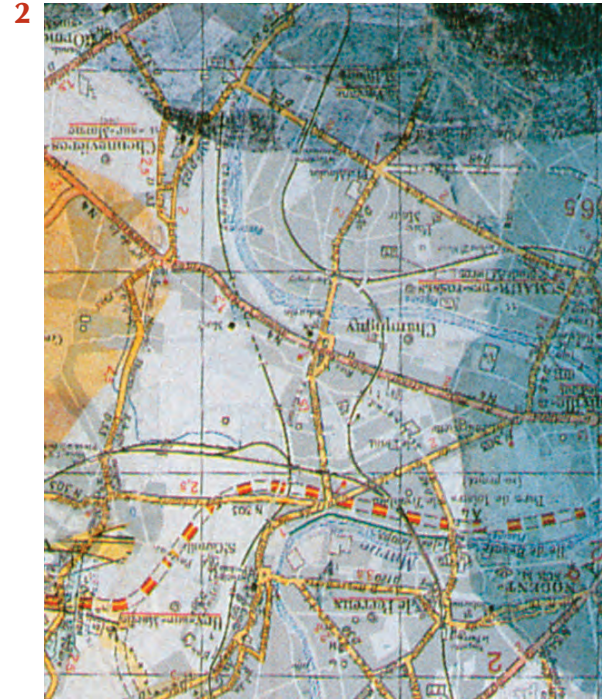
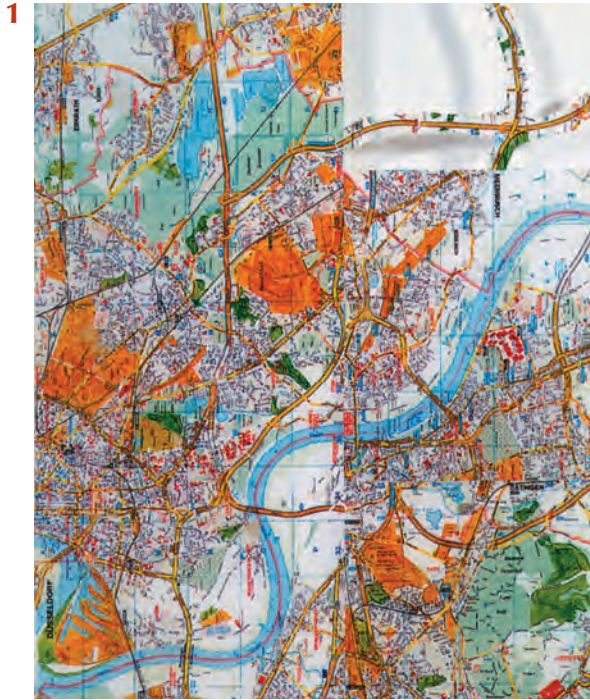

Τα ρινίσματα σιδήρου μοιάζουν με

Το σημείο είναι το ξεκίνημα της κάθε δημιουργίας. Όλα αρχίζουν από αυτό. Μόλις αγγίξεις με το μολύβι ή το πινέλο ένα χαρτί, έφτιαξες κιόλας το πρώτο σημείο. Είναι ένας διαφορετικός τρόπος για να εκφράσεις όλα αυτά που σκέφτεσαι και φαντάζεσαι. Ξεκινώντας από μια τελεία, φτάνεις σε έναν θαυμάσιο κόσμο πολύχρωμων σημείων.

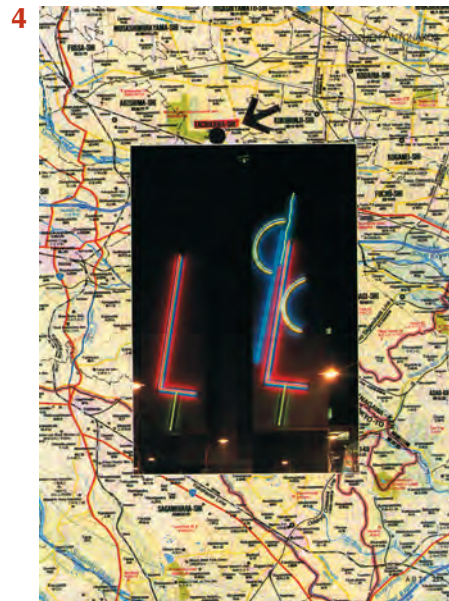
ΤΡΟΧΙΟΓΡΑΜΜΕΣ Α₂

Χάρτες-Λαβύρινθοι της Χρύσας Ρωμανού (εικ. 1, 2)

Εγκατάσταση με «Νέον» του Στέφανου Αντωνάκου στη Νέα Υόρκη (εικ. 3)

Εγκατάσταση με «Νέον» του Στέφανου Αντωνάκου στο Τόκιο (εικ. 4)

Βλέποντας τα έργα των δύο καλλιτεχνών, μπορείς να σκεφτείς τι είναι αυτό που τα συνδέει; Δώσε έναν τίτλο και για τα τέσσερα έργα.

ενότητα 1

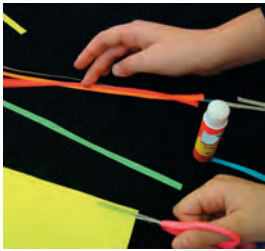
A₂

Ένας χάρτης για την ειρήνη και τη φιλία

Φτιάχνουμε τον δικό μας φανταστικό χάρτη με κλωστές, κορδέλες, μαρκαδόρους και τέμπρες. Χρησιμοποιούμε πολλές και διαφορετικές γραμμές (εικ. 1, 2, 3, 4).

1

2

3

4

Απλώστε στην τάξη σας ένα μεγάλο χαρτί του μέτρου και φτιάξτε τον χάρτη της ειρήνης και της φιλίας που ενώνει όλο τον κόσμο.

Γραμμές που ταξιδεύουν στο σκοτάδι

1

«Οι φωτεινές γραμμές των βεγγαλικών και τα φώτα των αυτοκινήτων διασχίζουν το σκοτάδι... Η πόλη γιορτάζει...» (εικ. 1, 2). Θέλεις να συνεχίσεις την ιστορία που ξεκινήσαμε;

2

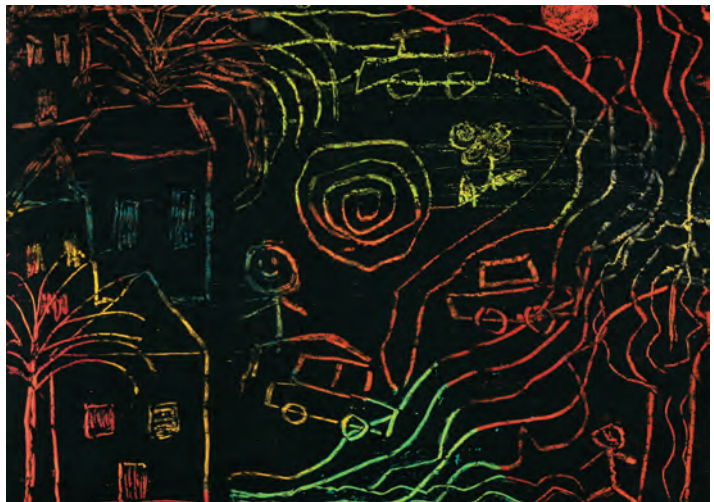

Βρείτε νυχτερινές φωτογραφίες μεγαλουπόλεων και φτιάξτε με κολάζ μια αφίσα με θέμα «οι φωτογραμμές».

Απλώνουμε τυχαία πολλά χρώματα με κηρομπογιές πάνω σ' ένα χαρτί και το καλύπτουμε με μαύρη τέμπερα. Όταν στεγνώσει, χαράζουμε μ' ένα λεπτό ξύλο την εικόνα μιας νυχτερινής πόλης και παρουσιάζονται πολύχρωμες γραμμές που ταξιδεύουν στο σκοτάδι (εικ. 3).

3

Δοκιμάστε και εσείς αυτή τη μαγική τεχνική και απολαύστε τα αποτελέσματα.

Ένας κόσμος γεμάτος γραμμές:

Οι σελίδες των τετραδίων σου, οι ρίζες των φυτών, οι γραμμές στην παλάμη...
Εντόπισε γύρω σου και άλλες γραμμές και κατάγραφέ τες.

.....
.....
.....

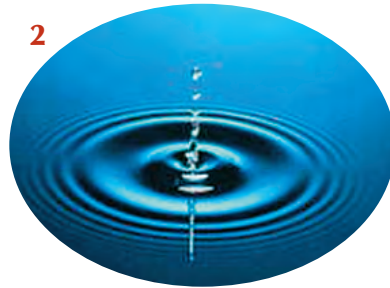

ΤΡΟΧΙΕΣ ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΟ ΚΕΝΤΡΟ (ΟΜΟΚΕΝΤΡΑ)

Παρατήρησε προσεκτικά τις παρακάτω εικόνες (1, 2, 3).

Θα ανακαλύψεις σχήματα το ένα μέσα στο άλλο που έχει φτιάξει η φύση. Αυτό δεν είναι πάντα φανερό. Πρέπει να ψάχνεις και να προσέχεις τις λεπτομέρειες, όπως κάνουν οι επιστήμονες.

Μπορείς να βρεις άλλες εικόνες από τη φύση που κρύβουν σχήματα το ένα μέσα στο άλλο; Παρουσίασε τα αποτελέσματα της έρευνας στους συμμαθητές σου και συζητήστε γι' αυτά.

Παρατηρώ τους δακτύλιους του κορμού και σχεδιάζω σχήματα το ένα μέσα στο άλλο (εικ. 4).

Ρίξε βότσαλα μέσα στο νερό και παρατήρησε τους κύκλους που δημιουργούνται. Ζωγράφισε στο μπλοκ με τα νεροχρώματά σου αυτό το φυσικό φαινόμενο.

Με χάρτινες λωρίδες, φτιάχνουμε μια μεγάλη πεταλούδα (εικ. 5).

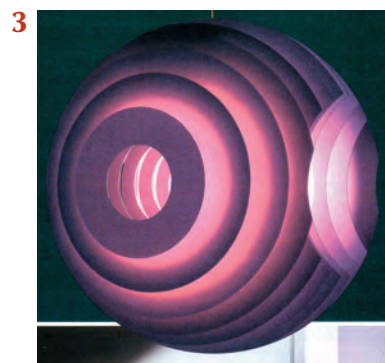
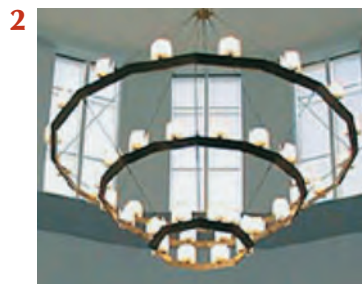
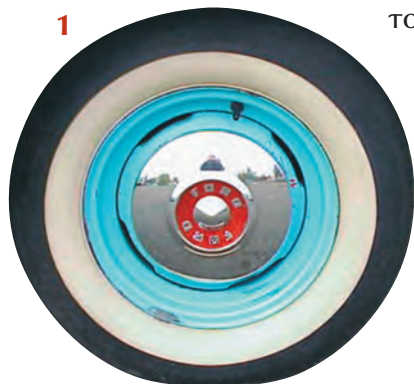
Δοκίμασε και εσύ με τους συμμαθητές σου να φτιάξετε τις δικές σας πεταλούδες.

Κατασκευές με σχήματα

Ο άνθρωπος δημιουργεί σχέδια και αντικείμενα με σχήματα ή στερεά το ένα μέσα στο άλλο με μια σειρά (από το μικρότερο στο μεγαλύτερο).

Τα χρησιμοποιεί για καθημερινή χρήση και για τη διακόσμηση του χώρου όπου ζει (εικ. 1, 2, 3).

Ψάξε και βρες κατασκευές του ανθρώπου με σχήματα που περιέχουν το ένα το άλλο. Ζωγράφισέ τις στο μπλοκ σου και συζήτησε με τους συμμαθητές σου για τις ανακαλύψεις σου.

4

Φτιάχνουμε πύργους με χάρτινους και πλαστικούς σωλήνες και κολάζ με σχήματα, το ένα μέσα στο άλλο (εικ. 4).

Βρες χαρτόκουτα που να χωράνε το ένα μέσα στο άλλο και χρωμάτισέ τα με διαφορετικά χρώματα. Τοποθέτησε το ένα πάνω στο άλλο, ξεκινώντας με βάση το μεγαλύτερο. Δημιούργησε με τους συμμαθητές σου μέσα στην τάξη κάστρα και πύργους με μικρά και μεγάλα κουτιά, το ένα πάνω στο άλλο.

Οι καλλιτέχνες δημιουργούν με σχήματα

Σύγχρονοι καλλιτέχνες συνθέτουν τα έργα τους χρησιμοποιώντας γεωμετρικά σχήματα, τοποθετημένα το ένα μέσα στο άλλο.

Ξεκινούν από ένα μικρό σχήμα και το επαναλαμβάνουν μεγαλώνοντάς το. Το εξωτερικό μεγάλο σχήμα περιέχει τα μικρότερα.

1. Ντελονέ

«Ομόκεντροι κύκλοι»

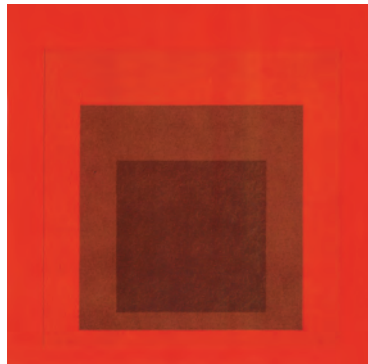
1

2. Γιόζεφ Άλμπερς

«Τιμή στο τετράγωνο»

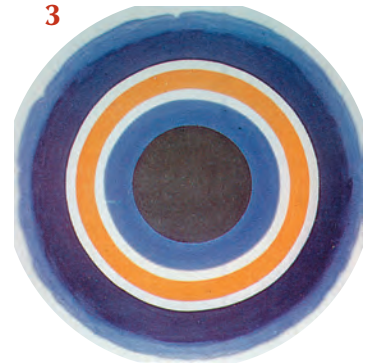
2

3. Νόλαντ

«Ουράνιος»

3

Παρατήρησε τα έργα (εικ. 1, 2, 3). Τι σου θυμίζουν; Γιατί νομίζεις ότι οι καλλιτέχνες έδωσαν αυτούς τους τίτλους;

4

Φτιάξτε και εσείς στόχους με πλαστελίνες και με πολλά χρώματα και σχήματα. Μπορείτε να δοκιμάσετε και στα παλιά σας μπλουζάκια (εικ. 4).

A₃

Τα σχήματα του Πάουλ Κλέε

1

Δώσε έναν τίτλο στο έργο του Πάουλ Κλέε.

«Στην τέχνη το να βλέπεις δεν είναι τόσο σημαντικό, όσο το να μπορείς να φανερώσεις αυτά που βλέπεις».

Πάουλ Κλέε

Ο ζωγράφος **Πάουλ Κλέε** ήξερε να παρατηρεί και να μελετά πολύ καλά τη φύση. Αυτά που παρατηρούσε τα ζωγράφιζε στα έργα του όχι όπως τα έβλεπε αλλά όπως τα ένιωθε και τα καταλάβαινε. Με ελεύθερα σχήματα τοποθετημένα το ένα μέσα στο άλλο ζωγράφισε λουλούδια (εικ. 1).

Εντόπισες διαφορές ανάμεσα στο έργο του Πάουλ Κλέε και στα έργα των καλλιτεχνών της προηγούμενης σελίδας (εικ. 1, 2, 3); Ποιες είναι αυτές;

2

Με αφορμή το έργο του Πάουλ Κλέε, φτιάξτε και εσείς λουλούδια με σχήματα το ένα μέσα στο άλλο (εικ. 2). Θα χρειαστείτε χρωματιστά χαρτιά.

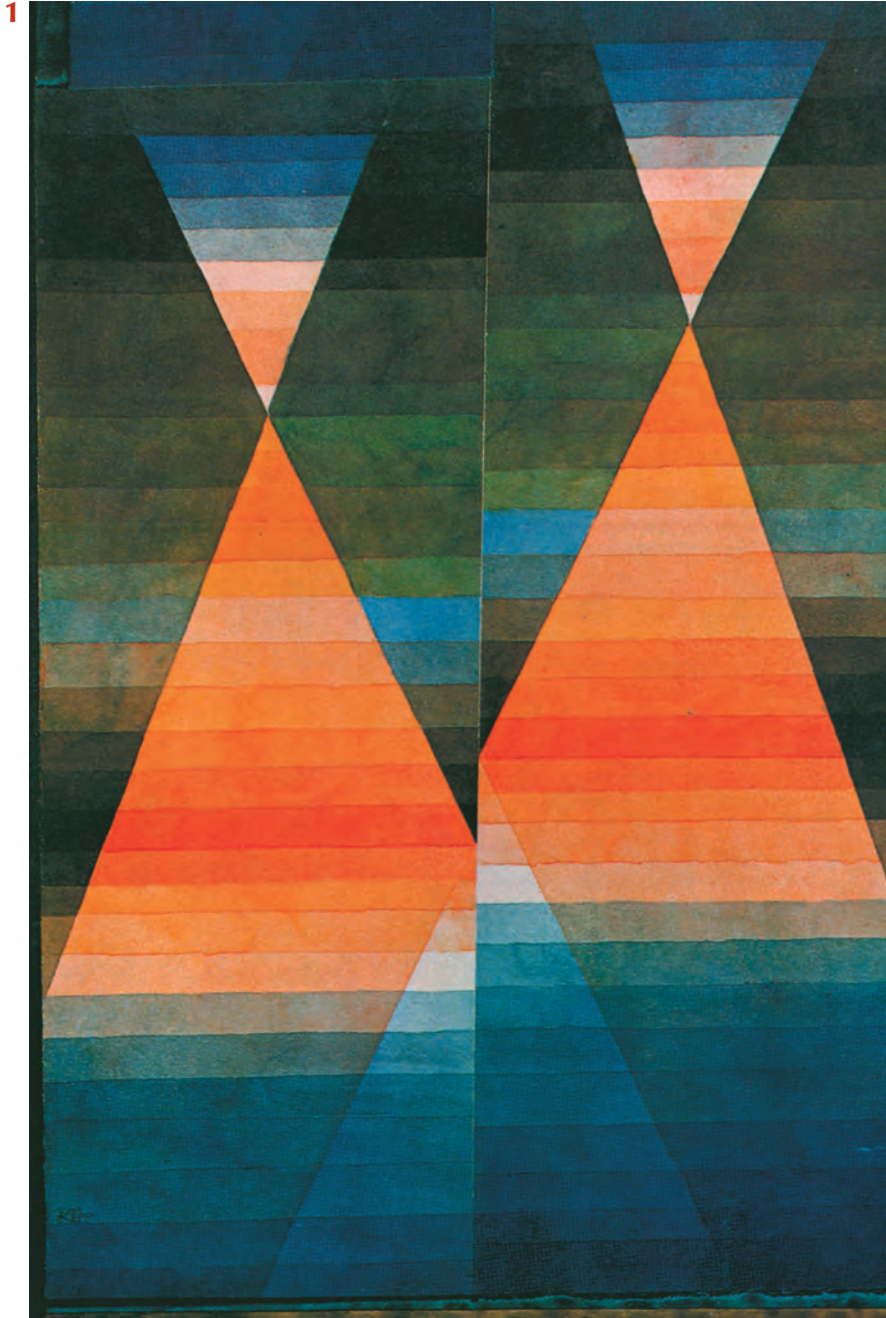
Μέσα στη φύση κρύβονται μοναδικές συνθέσεις σχημάτων. Η αθέατη ομορφιά της προκάλεσε το ενδιαφέρον καλλιτεχνών και επιστημόνων. Οι καλλιτέχνες στις δημιουργίες τους χρησιμοποίησαν σχήματα που περιέχουν το ένα το άλλο άλλοτε ελεύθερα και άλλοτε με γεωμετρικούς συνδυασμούς.

ΧΡΩΜΑΤΟΛΟΓΙΑ

Μάθημα χρωμάτων μέσα από τον πίνακα του Πάουλ Κλέε

Α4

Ο Κλέε ήταν ζωγράφος αλλά και μεγάλος δάσκαλος. Πολλές φορές έδειχνε στους μαθητές του τα έργα του για να τους διδάξει τα μυστικά των χρωμάτων (εικ. 1).

Εσύ θα μπορούσες να πάρεις ένα μάθημα χρωμάτων από τον πίνακά του;

Ποιο θα ήταν αυτό;

Βλέποντας τη «Διπλή τέντα» του Κλέε, θα ήθελες να ζωγραφίσεις ένα έργο με τα τρία βασικά χρώματα και πολλές αποχρώσεις; Ζωγράφισέ το με τέμπρες στο μπλοκ σου.

Μικρά χρωματολογία

Με το κίτρινο και το κόκκινο η Πολυξένη φτιάχνει πορτοκαλί (εικ.1). Βλέποντας τη σειρά που ακολουθεί στις λωρίδες, ποιο πορτοκαλί πρέπει να έχει η τελευταία λωρίδα;

1

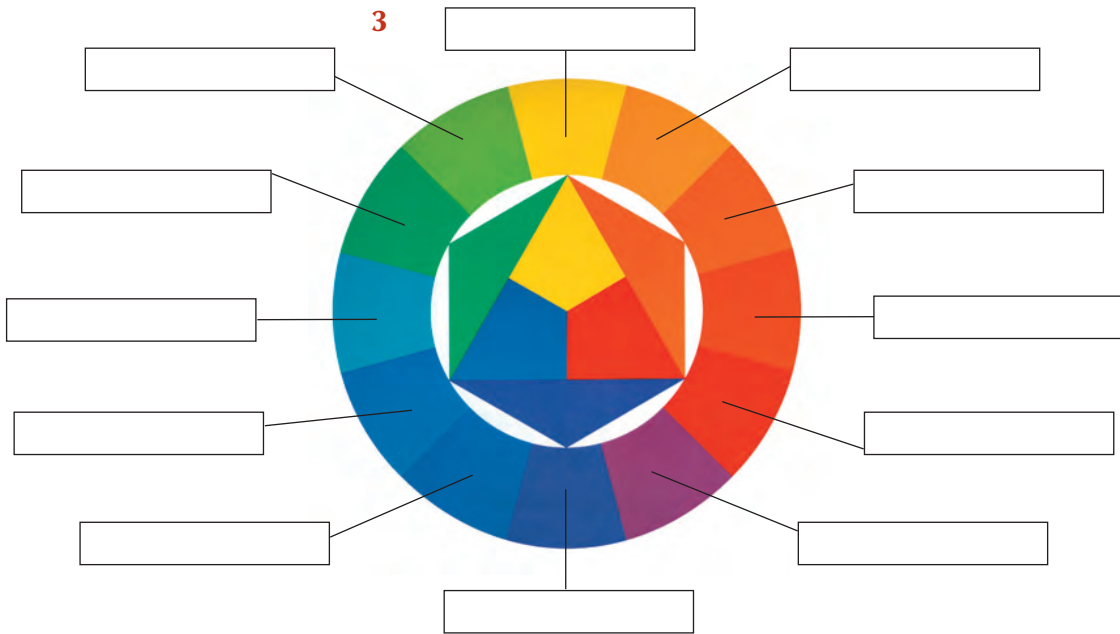

2

Αν ενώσεις το άσπρο και το μαύρο (εικ. 2), έχεις σκεφτεί πόσα γκριζα μπορείς να φτιάξεις; Με περισσότερη ποσότητα άσπρου, τα γκριζα γίνονται πιο και με περισσότερο μαύρο γίνονται πιο

3

Αυτό τον χρωματικό δίσκο τον έχει φτιάξει ο **Ίπτεν**, ένας από τους σημαντικότερους ζωγράφους και δασκάλους της τέχνης του χρώματος (εικ. 3). Παρατήρησε τον δωδεκαμερή κύκλο και δώσε ονόματα στα χρώματα που έχει.

Από το μάθημα... στη δημιουργία!

A4

Χρώματα στα σκοτάδια του βυθού (εικ. 1)

Το χαμόγελο του ουράνιου τόξου (εικ. 2)

Φτιάξαμε και εμείς με τα τρία βασικά χρώματα τα έργα μας δημιουργώντας πολλές αποχρώσεις. Χρησιμοποιήσαμε επίσης το άσπρο και το μαύρο, για να φωτίσουμε ή να σκουρύνουμε τις αποχρώσεις μας. Οι δικές μας δημιουργίες ποια σχέση έχουν με τη «Διπλή τέντα» του Πάουλ Κλέε; Ετοιμάστε με τα βασικά χρώματα, το άσπρο και το μαύρο, πολλές αποχρώσεις. Αφού η παλέτα σας γεμίσει με χρώματα, σκεφτείτε τι θα θέλατε να ζωγραφίσετε με αυτά. Καλή επιτυχία!

Το σχολείο των χρωμάτων

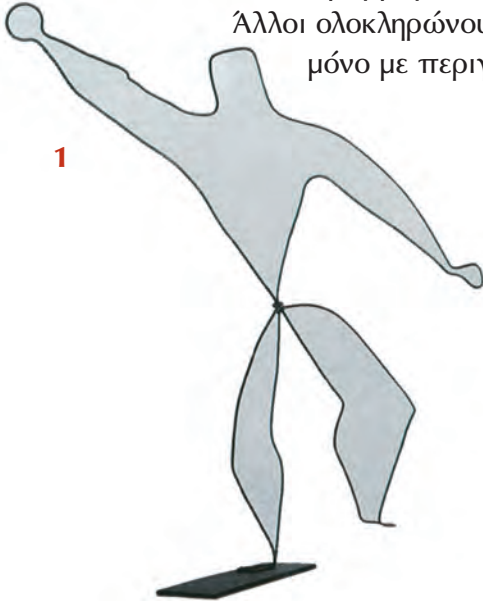
Παρατήρησε τις δημιουργίες μας και προσπάθησε να περιγράψεις με ποιον τρόπο χρωματίσαμε το σπίτι, το τρένο, το αερόστατο, τα αυτοκίνητα και τις ομπρέλες (εικ. 1). Με το μπλε και το κίτρινο φτιάξαμε πολλά και διαφορετικά πράσινα. Τα φωτεινά πράσινα έχουν περισσότερο και τα σκούρα περισσότερο Πώς φτιάξαμε τα διαφορετικά γαλάζια στη βάρκα μας; Για το αερόστατο και τη μηχανή του τρένου χρησιμοποιήσαμε και και φτιάξαμε πολλά Εσείς πώς ονειρεύεστε το σχολείο σας; Θα θέλατε να γεμίσει με χρώματα; Αν ναι, δεν έχετε παρά να φτιάξετε τα χρώματα που σας αρέσουν και να το χρωματίσετε όπως το φαντάζεστε. Θα γίνει υπέροχο!

Περίγραμμα είναι η γραμμή που περιβάλλει ένα αντικείμενο ή ένα σχήμα και καθορίζει τη μορφή του.

Πολλοί δημιουργοί πρώτα σχεδιάζουν τις μορφές με περιγράμματα και στη συνέχεια τις ζωγραφίζουν, τις σκαλίζουν στο μάρμαρο και στο ξύλο ή σε άλλα υλικά.

Άλλοι ολοκληρώνουν τα έργα τους μόνο με περιγράμματα.

1

Το συρμάτινο γλυπτό του Κάλντερ είναι ένα περίγραμμα ανθρώπου (εικ. 1).

Ο **Πικάσο** στο εργαστήρι του σχεδιάζει με περιγράμματα ένα τοπίο (εικ. 2).

2

3

4

Σχεδιάζουμε μορφές (εικ. 3) και φτιάχνουμε συρμάτινα γλυπτά μόνο με περιγράμματα (εικ. 4).

Με περιγράμματα μπορείς και εσύ να κατασκευάσεις ή να σχεδιάσεις τις μορφές που θέλεις. Για τις κατασκευές σου χρησιμοποίησε λεπτά σύρματα και καλώδια.

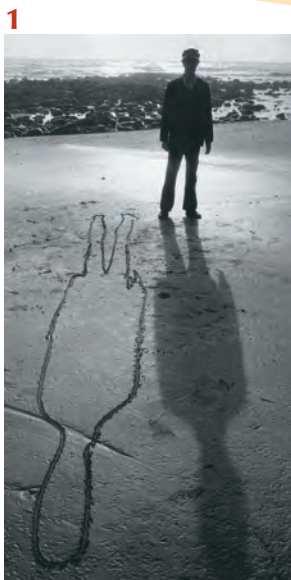

Ενότητα 1

A5

Τόνι Γκραγκ.
Ο καλλιτέχνης των περιγραμμάτων

Ο **Τόνι Γκραγκ** είναι Άγγλος σύγχρονος καλλιτέχνης. Σε πολλά έργα του σχεδιάζει περιγράμματα διαφόρων μορφών και καλύπτει το εσωτερικό τους με κομμάτια από καταστραμμένα πλαστικά αντικείμενα. Το έργο του είναι πρωτοποριακό και το χαρακτηρίζει η πρωτοτυπία των υλικών που χρησιμοποιεί.

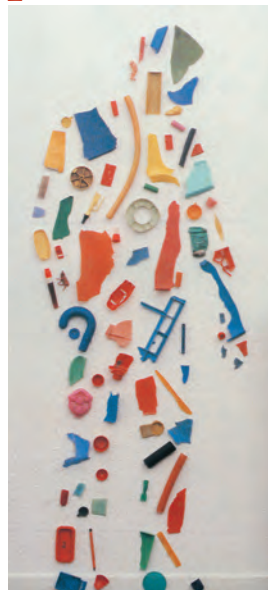
Ο Γκραγκ με το περίγραμμα της σκιάς του (εικ. 1)

Κολάζ του Γκραγκ με πλαστικά υλικά μέσα σε περιγράμματα μορφών (εικ. 2, 3)

2

3

4

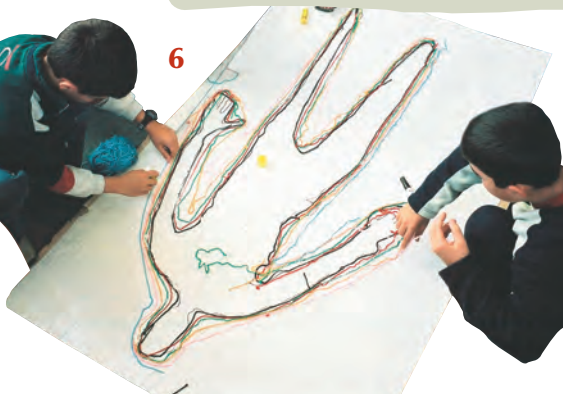

Μια ηλιόλουστη μέρα βγείτε στην αυλή του σχολείου σας και σχεδιάστε στη σειρά τα περιγράμματα των σκιών σας.

5

6

Σχεδιάσαμε δύο περιγράμματα. Στο ένα γεμίσαμε το εσωτερικό του με χρωματιστά χαρτιά και στο άλλο κολλήσαμε χρωματιστές κλωστές γύρω γύρω... (εικ. 4, 5, 6)

Σχεδιάστε κι εσείς τα περιγράμματα των φίλων σας και γεμίστε τα με πολύχρωμα κουμπιά, ξερά φύλλα, κοχύλια ή όποια άλλα μικρά αντικείμενα σκεφτείτε.

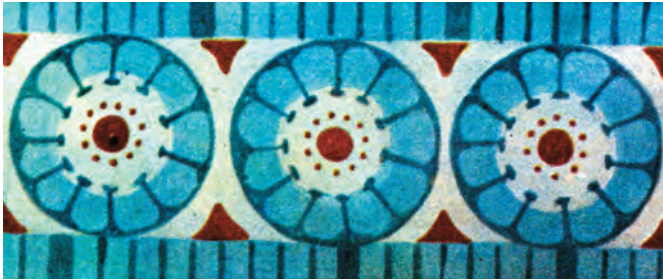
Η γραμμή που μας δείχνει τα όρια μιας μορφής είναι το περίγραμμά της. Από αυτό καταλαβαίνουμε ποιο είναι το αντικείμενο που εικονίζεται. Το περίγραμμα είναι βασικό στοιχείο στο σχέδιο, στη ζωγραφική, στις κατασκευές αλλά και στη γεωμετρία.

ΣΤΟΝ ΡΥΘΜΟ ΤΩΝ ΛΟΥΛΟΥΔΙΩΝ

A6

1

Σ' αυτά τα διακοσμητικά μοτίβα, οι μορφές των λουλουδιών δημιουργήθηκαν με σχήματα (εικ. 1, 2). Πρόσεξε πώς επαναλαμβάνονται τα σχήματα και τα χρώματα δημιουργώντας ρυθμό.

2

Ψάξε και βρες διακοσμητικά μοτίβα λουλουδιών σε υφάσματα, κεντήματα, ρούχα και άλλα αντικείμενα. Εντόπισε με ποια σχήματα δημιουργήθηκαν και σχεδιάσέ τα (εικ. 3).

3

Με μεταλλικά αντικείμενα που έχουν γεωμετρικά σχήματα κάνουμε κολάζ με μοτίβα λουλουδιών (εικ. 4).

4

Βρείτε και εσείς μικρά μεταλλικά αντικείμενα (συνδετήρες, πινέζες, κρίκους, ροδέλες) και φτιάξτε μοτίβα λουλουδιών. Κολλήστε τα σε χρωματιστά χαρτόνια και διακοσμήστε την τάξη σας.

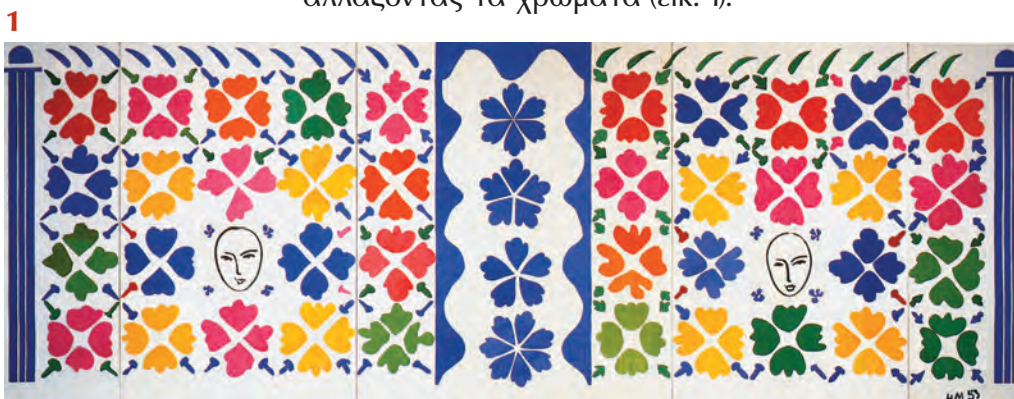

A6

Ένα εργαστήρι γεμάτο λουλούδια

Ο **Ανρί Ματίς**, ένας από τους σημαντικότερους ζωγράφους της μοντέρνας τέχνης, είχε ζωγραφίσει πολλά θέματα με λουλούδια.

Σ' αυτή τη μεγάλη διακοσμητική σύνθεση επαναλαμβάνει το ίδιο μοτίβο λουλουδιών αλλάζοντας τα χρώματα (εικ. 1).

Ο Ματίς, κάνοντας έργα για ένα παρεκκλήσι, έγραψε σ' έναν φίλο του: «Θα ήθελα η δουλειά μου για το παρεκκλήσι να είναι σαν ένα λουλούδι. Θα ήθελα να είναι το αριστούργημά μου».

2

Στο σπίτι του Ματίς, τα χαλιά, οι κουρτίνες, οι καναπέδες και τα υφάσματα ήταν διακοσμημένα με λουλούδια (εικ. 2).

Το εργαστήρι του, όπως το ζωγράφισε ο Ματίς, πλημμυρισμένο με λουλούδια (εικ. 3).

3

Σ' αρέσει το εργαστήρι του Ματίς; Πώς θα το ονόμαζες; Θέλεις να ζωγραφίσεις στο μπλοκ το δικό σου δωμάτιο με λουλούδια;

Τα λουλούδια της γεωμετρίας

Διαλέγουμε τα σχήματα, τα σχεδιάζουμε σε χαρτόνι, τα κόβουμε και φτιάχνουμε μοτίβα λουλουδιών (εικ. 1, 2). Τα τυπώνουμε σε χαρτί και διακοσμώμε την τάξη μας (εικ. 3).

Δημιουργήστε και εσείς με σχήματα μοτίβα λουλουδιών. Φτιάξτε ταπετσαρίες και διακοσμήστε τους τοίχους της τάξης σας.

Σας αρέσουν οι διακοσμήσεις μας (εικ. 4, 5); Εσείς τι θα θέλατε να διακοσμήσετε με λουλούδια; Ψάξτε σε περιοδικά και εφημερίδες τις εικόνες που θέλετε. Φτιάξτε μικρές σφραγίδες με σχήματα λουλουδιών. Κάντε τυπώματα και γεμίστε με λουλούδια την εικόνα που επιλέξατε.

Ανεμολούλουδα

Σχεδιάζουμε σχήματα πάνω σε χοντρά χαρτόνια, τα κόβουμε, τα κολλάμε και τα χρωματίζουμε με τέμπρες (εικ. 1). Τα στερεώνουμε σε πασσάλους (εικ. 2) και τ' αφήνουμε να γυρίζουν με το φύσημα του ανέμου.

Ακόμα και τη νύχτα, τα λουλούδια μας ομορφαίνουν τον κήπο του σχολείου μας! (εικ. 3)

Ψάχνουμε έναν τίτλο για το έργο μας. Θέλεις να μας βοηθήσεις;

Ποια σχήματα χρησιμοποίησαν τα παιδιά για να φτιάξουν τις κατασκευές τους; Διαλέξτε τα σχήματα που θέλετε και φτιάξτε τα δικά σας ανεμολούλουδα.

Ο ακανθόκηπος

A6

3 Η Μαρκέλλα με εφημερίδες φτιάχνει χαρτοπολτό και τον χρωματίζει με τέμπρες. Στερεώνει χάρτινες μπάλες σε ξυλάκια και τις καλύπτει με τον χαρτοπολτό (εικ. 1). Μέσα στις μπάλες βυθίζει πευκοβελόνες και χρωματισμένες οδοντογλυφίδες (εικ. 2, 3).

1

2

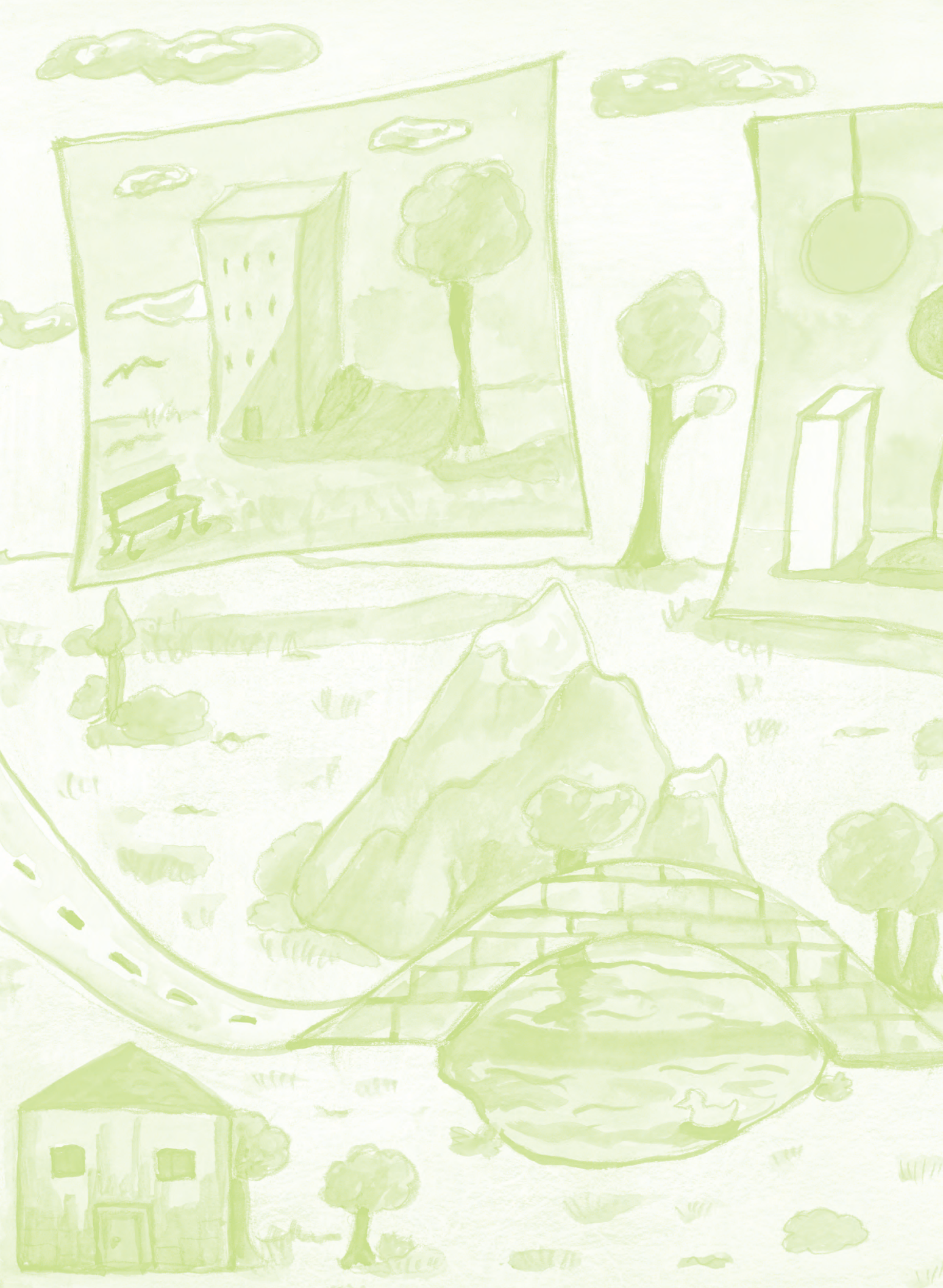

Θέλετε και εσείς να έχετε στην τάξη σας έναν ακανθόκηπο (εικ. 4); Ξεκινήστε άφοβα!

4

Η επανάληψη ενός μοτίβου δημιουργεί
 Όλα τα λουλούδια που είδαμε σ' αυτή την ενότητα είναι φτιαγμένα με
 και
 Οι τεχνικές που χρησιμοποιήσαμε στα έργα μας είναι:
 α) τυπώματα, β)....., γ)....., δ).....,
 ε)..... ΚΑΙ ΣΤ).....

«Ο διάλογος με τη φύση παραμένει για τον καλλιτέχνη απαραίτητος όρος.
Ο καλλιτέχνης είναι άνθρωπος, και αυτός ο ίδιος είναι φύση,
κομμάτι από τη φύση στην εξουσία της φύσης.»

Πάουλ Κλέε

Από τη φύση και το περιβάλλον του ανθρώπου

Σε αυτή την ενότητα θα παρατηρήσουμε, θα ψάξουμε, θα μελετήσουμε, θα ανακαλύψουμε τη φανερή και την κρυφή ομορφιά της φύσης. Θα εμπνευστούμε και θα δημιουργήσουμε. Η φύση είναι ο μεγαλύτερος δάσκαλος των καλλιτεχνών. Από παλιά έως σήμερα οι δημιουργοί την παρατηρούν και τη μελετούν προσεκτικά. Ακόμα και τα πράγματα που κατασκευάζει ο άνθρωπος για τις καθημερινές του ανάγκες πηγάζουν από αυτήν.

Β1

ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ

Η μέρα διαδέχεται τη νύχτα και το φως το σκοτάδι. Το καλοκαίρι είναι φωτεινό και ζεστό, ο χειμώνας σκοτεινός και κρύος. Οι αντιθέσεις αυτές είναι ισχυρές στη φύση, κυρίαρχες στη ζωή του ανθρώπου και απαραίτητες στην καλλιτεχνική δημιουργία. Στα έργα τέχνης φαίνεται ότι οι δημιουργοί τις παρατήρησαν και τις μελέτησαν προσεκτικά. Επίσης, έρευνες και παρατηρήσεις των επιστημόνων για τις αντιθέσεις στη φύση έδωσαν πολύτιμα εφόδια στις δημιουργίες τους.

Ο **Γιάννης Τσαρούχης** είναι από τους σημαντικότερους Έλληνες ζωγράφους. Μελέτησε την ελληνική λαϊκή ζωγραφική, το θέατρο σκιών και τη βυζαντινή θρησκευτική τέχνη. Με το έργο του έδωσε μια νέα πνοή στη σύγχρονη νεοελληνική ζωγραφική.

1

Το καφενείο «Νέον» την ημέρα (εικ. 1)

Το καφενείο «Νέον» τη νύχτα (εικ. 2)

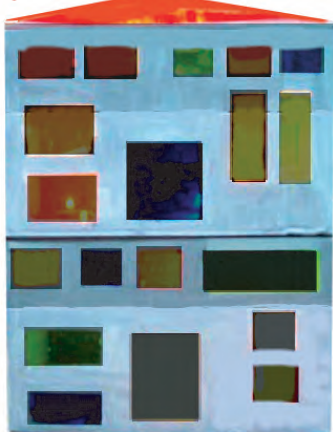
2

Τα δύο έργα του Γ. Τσαρούχη είναι ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα μελέτης για το φως και το σκοτάδι. Με ποιον τρόπο ο Γ. Τσαρούχης καταφέρνει να αποδώσει την αντίθεση της μέρας και της νύχτας στα δυο του έργα με το ίδιο θέμα;

Γράψε μια μικρή ιστορία για τα δύο έργα του Γ. Τσαρούχη.

3

Σε ένα χαρτόκουτο κάνε διάφορα ανοίγματα και κάλυψέ τα με χρωματιστές ζελατίνες. Παρατήρησε τις αλλαγές που γίνονται στα χρώματα με το φως της ημέρας και τη νύχτα με κάποιο φως (ηλεκτρικό λαμπτήρα ή φακό) στο εσωτερικό του (εικ. 3, 4).

4

Άσπρο - μαύρο

Β1

«Το φως και τα σκοτάδια, το ανοιχτό και το σκούρο πολικές αντιθέσεις, είναι για την ανθρώπινη ζωή και ολόκληρη τη φύση μεγάλης και θεμελιώδους σημασίας. Για το ζωγράφο τα χρώματα άσπρο και μαύρο είναι το δυνατότερο μέσο έκφρασης "του ανοιχτού και του σκούρου"».

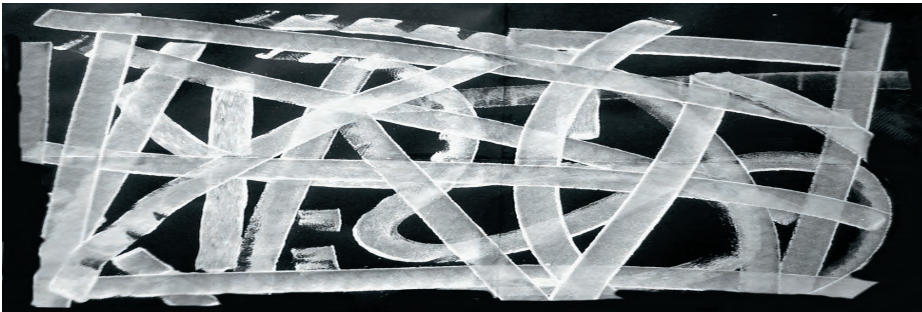

Απόσπασμα από το βιβλίο του **Ίττεν**
«Τέχνη του χρώματος»

Έργο του Γάλλου καλλιτέχνη **Πιέρ Σουλάζ** (εικ. 1)

2

3

Κάντε και σεις τις δικές σας δημιουργίες με την αντίθεση άσπρου και μαύρου (εικ. 2, 3).

Το άσπρο και το μαύρο ταυτόχρονα εκφράζουν και μια άλλη αντίθεση: το άσπρο φαίνεται ελαφρύ και το μαύρο βαρύ. Το άσπρο, όταν ενώνεται με τα άλλα χρώματα, τους χαρίζει φως, ενώ το μαύρο τα κάνει σκοτεινά. Η ένωσή τους δημιουργεί το γκρι, ένα χρώμα που μοιράζεται το φως και το σκοτάδι.

Μικρό - μεγάλο

Η αντίθεση ανάμεσα στο μικρό και το μεγάλο υπάρχει στη φύση (εικ. 1) και σε πολλές από τις δημιουργίες του ανθρώπου (εικ. 2).

Κάνε μια συλλογή φωτογραφιών με αντιθέσεις από τον κόσμο των ζώων και των φυτών.

Εκτός από την αντίθεση του μικρού - μεγάλου, ποιες άλλες αντιθέσεις εντοπίζεις στα κτίρια;

Στις ζωγραφιές και στις κατασκευές σου χρησιμοποιείς μικρά και μεγάλα σχήματα. Το μπλοκ που ζωγραφίζεις και το βιβλίο που κρατάς κρύβουν μια αντίθεση. Το σχήμα τους (ορθογώνιο παραλληλόγραμμο) έχει δύο μεγάλες και δύο μικρές πλευρές.

Σχεδιάζουμε μικρά και μεγάλα αντικείμενα σε χαρτόνι και τα κόβουμε. Φτιάχνουμε μια σύνθεση με μικρές και μεγάλες μορφές (εικ. 3). Θέλετε να κάνετε και σεις τα δικά σας παιχνίδια με μικρά και μεγάλα σχήματα;

Ο καλλιτέχνης διδάσκεται από τη φύση. Ακολουθεί τους δρόμους της και δημιουργεί, όπως αυτή. Χρησιμοποιεί τις αντιθέσεις στα έργα του, γιατί η ίδια η φύση είναι γεμάτη από αυτές.

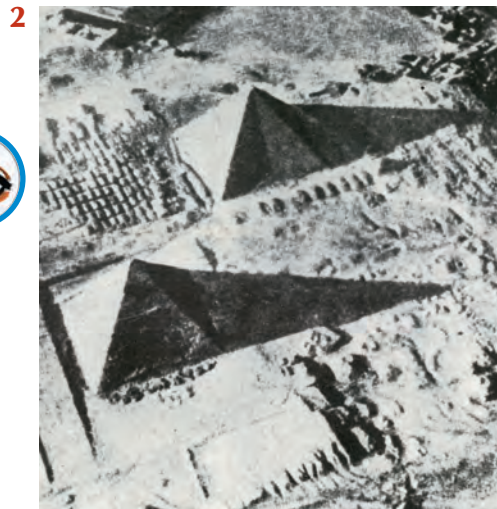
ΟΙ ΣΚΙΕΣ

Β2

Αρκεί μια φωτεινή πηγή, όπως ο ήλιος, το φεγγάρι, το κερί, ένας ηλεκτρικός λαμπτήρας, για να εμφανιστεί η σκιά. Όμως τι είναι η σκιά;

Όλοι έχετε κάνει παιχνίδια μ' αυτήν. Μπορείτε όμως να την αιχμαλωτίσετε (εικ. 1);

Παρατήρησε τις σκιές των Πυραμίδων (εικ. 2). Ποια σχήματα δημιουργούν;

Τοποθετήσαμε διάφορα αντικείμενα πάνω σε χαρτί του μέτρου, τα φωτίσαμε με πολλούς λαμπτήρες ταυτόχρονα και σχεδιάσαμε τις σκιές τους (εικ. 3).

Με τέμπρες χρωμάτισαμε τις σκιές των αντικειμένων και φτιάξαμε πολλές χρωματιστές σκιές (εικ. 4, 5).

Ακολουθήστε τα βήματά μας και κάντε τις δικές σας πολύχρωμες δημιουργίες.

Άνθρωποι-σκιές του Νίκου Κεσσανλή

Ο Νίκος Κεσσανλής είναι ένας από τους σημαντικότερους σύγχρονους δημιουργούς στην Ελλάδα και την Ευρώπη. Στα φωτογραφικά του έργα οι σκιές έχουν αντικαταστήσει τον άνθρωπο και αφηγούνται στιγμές της καθημερινής του ζωής. Τα μοντέλα του παίρνουν θέση κάτω από το φως των προβολέων και ο δημιουργός αιχμαλωτίζει τις σκιές τους πάνω σ' ένα διαφανές πανί (εικ. 1, 2).

Παρατήρησε τα έργα του Νίκου Κεσσανλή και εντόπισε τις διαφορές που έχουν. Μπορείς να φανταστείς τι κάνουν οι σκιές στα έργα του; Αν ο Νίκος Κεσσανλής σε προσκαλούσε να περάσεις μια μέρα στο εργαστήρι του, τι θα τον ρωτούσες και τι θα ήθελες να δημιουργήσεις μαζί του;

Μια παράσταση σκιών στην τάξη

Τεντώνουμε ένα άσπρο ύφασμα στην τάξη μας, τοποθετούμε στο πίσω μέρος έναν ηλεκτρικό λαμπτήρα και παρουσιάζουμε μια παράσταση με πρωταγωνιστές τις σκιές μας (εικ. 3, 4).

Μ' ένα σεντόνι και έναν ηλεκτρικό λαμπτήρα μπορείτε και σεις να κάνετε πολλά παιχνίδια με τη σκιά σας και να προσφέρετε ένα απολαυστικό θέαμα στους συμμαθητές σας!

Αιχμαλωτίζουμε τις σκιές μας

Β2

Παίζουμε με τις σκιές μας και τις προβάλλουμε στο πάτωμα (εικ. 5).

Με έναν προβολέα δημιουργούμε τη σκιά μας (εικ. 1). Σχεδιάζουμε με κάρβουνο το περίγραμμά της και απλώνουμε κόλλα στο εσωτερικό του (εικ. 2).

Ρίχνουμε μαύρο χρώμα σε σκόνη πάνω στην κόλλα (εικ. 3) και να η σκιά μας πάνω στο χαρτί! (εικ. 4).

Παίξαμε και εδώ με τις σκιές μας, αλλά με διαφορετικό τρόπο (εικ. 6). Μπορείτε να βρείτε τι αλλάξαμε και να δώσετε έναν τίτλο στο έργο μας;

Βρείτε τους δικούς σας τρόπους να τις αιχμαλωτίσετε στο χαρτί.

Πώς θα ολοκλήρωνες την ενότητα με τις σκιές; Μπορείς να φτιάξεις ένα αίνιγμα και να περιγράψεις τη σκιά χωρίς να χρησιμοποιήσεις τη λέξη αυτή;

Β3 ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΝΕΡΟ... ΜΟΡΦΕΣ! (ΑΝΤΙΚΑΤΟΠΤΡΙΣΜΟΙ)

Παρατήρησε στις φωτογραφίες (εικ. 1, 2, 3) το φαινόμενο του αντικατοπτρισμού και θυμήσου αν έχεις δει και συ τέτοιες εικόνες. Ανάφερε τις εμπειρίες σου στους συμμαθητές σου και συζητήστε γι' αυτές.

1

Ο αντικατοπτρισμός λέγεται και **αντικαθρέφτισμα**. Ξέρεις τι σημαίνει η λέξη; Μπορείς να βρεις πληροφορίες σε λεξικά και εγκυκλοπαίδειες.

3

Βρες παρόμοιες φωτογραφίες και κάρτες, φέρ' τες στην τάξη και κάντε όλοι μαζί ένα λεύκωμα με το φυσικό φαινόμενο του αντικατοπτρισμού.

2

Παρατήρησε προσεκτικά και περιέγραψε πώς φαίνεται το είδωλο του πουλιού μέσα στο νερό.

Πειραματιζόμαστε και αντικαθρεφτιζόμαστε!

4

Κάντε τα δικά σας παιχνίδια με καθρέφτες και διασκεδάστε βλέποντάς τα όλα διπλά!

Υπάρχει ένας μύθος για ένα παλικάρι που καθρεφτίστηκε στα νερά της λίμνης και έγινε λουλούδι. Μπορείς να τον βρεις και να τον ζωγραφίσεις;

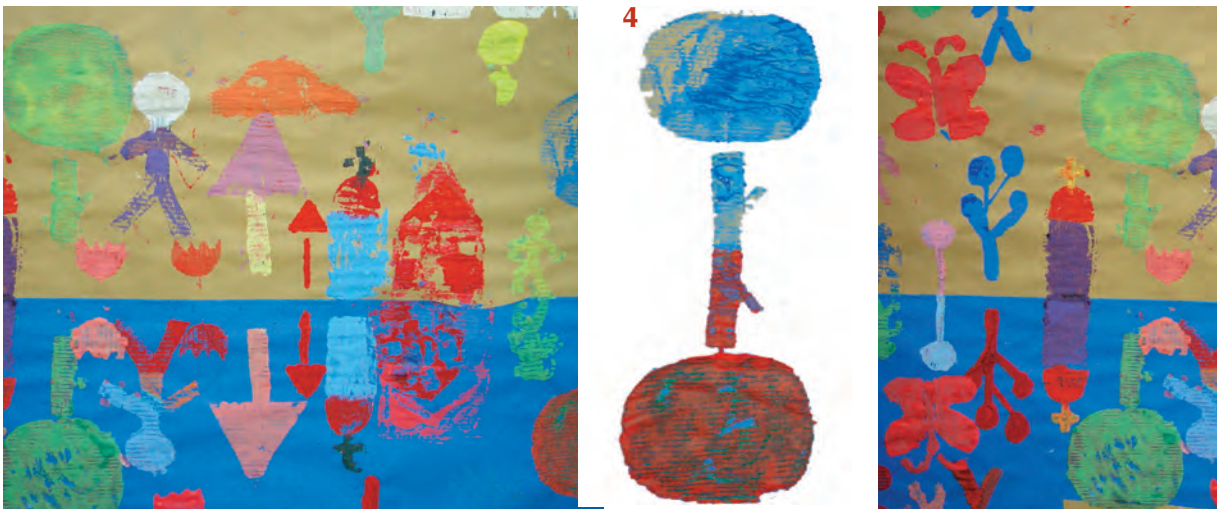

Οι δικοί μας αντικατοπτρισμοί

Κόβουμε τα σχήματα που θέλουμε και φτιάχνουμε στένσιλ με χοντρά χαρτόνια (εικ. 1, 2).

Τυπώνουμε διάφορες μορφές και τις αντικατοπτρίζουμε (εικ. 3, 4).

Πώς πρέπει να τυπώσεις μια μορφή για να φανεί ο αντικατοπτρισμός της;

Φτιάξε και συ τα δικά σου στένσιλ.
Χρωμάτισέ τα με τέμπρες, τύπωσε τα στο χαρτί
και προσπάθησε να δημιουργήσεις αντικατοπτρισμούς.

B3

Παιχνίδια με καθρέφτες

Τοποθετούμε τα κολάζ μας πάνω σε καθρέφτες και τα αντικαθρεφτίζουμε (εικ. 2).

Βρίσκουμε φωτογραφίες από περιοδικά και τις κολλάμε πάνω σε διάφορα κουτιά (εικ. 1).

3

Η ΔΙΚΗ ΜΑΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ
 Η ΝΙΚΗ ΜΑΣ ΕΛΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Γράψε τ' όνομά σου με μαρκαδόρους και αντικαθρέφτισέ το (εικ. 3)!

Φτιάξτε μια πρωτότυπη εγκατάσταση στην τάξη σας. Φέρτε καθρέφτες και βάλτε τους με προσοχή τον ένα δίπλα στον άλλο (εικ. 4, 5). Τοποθετήστε πάνω τους διάφορα αντικείμενα και φωτογραφίστε το μαγευτικό αυτό φαινόμενο.

Οι αντικατοπτρισμοί μέσα από τα μάτια των ζωγράφων

B3

1

«Το σπίτι που ονειρεύεται» είναι ο τίτλος που έδωσε ο ζωγράφος **Μιχάλης Οικονόμου** στο έργο του (εικ. 1). Με αυτό τον τίτλο μπορείς να γράψεις ένα παραμύθι;

Αντικείμενο και ζωγραφική στο πάτωμα του **Κώστα Τσόκλη** (εικ. 2). Γιατί το είδωλο του ξύλου αντικατοπτρίζεται σε μικρά κομμάτια μέσα στο νερό;

2

3

Ποιο σχήμα δημιουργεί το τρίγωνο του σπιτιού που αντικατοπτρίζεται στο νερό (εικ. 3); Γράψε τον δικό σου τίτλο στο έργο του **Μόντριαν**.

Φαντάσου ότι το σπίτι σου είναι χτισμένο στις όχθες μιας λίμνης και αντικατοπτρίζεται στα νερά της. Μπορείς να το ζωγραφίσεις με τέμπρες στο μπλοκ σου;

Από τα πολύ παλιά χρόνια το φαινόμενο του αντικατοπτρισμού γοήτευε τους ανθρώπους. Άλλοτε έπλαθαν μύθους και παραμύθια και άλλοτε τον μελέτησαν επιστημονικά. Μπορείς να βρεις περισσότερες πληροφορίες και να συνδυάσεις τον μύθο με την επιστήμη;

B4

ΕΡΕΥΝΗΤΕΣ ΚΑΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΪ

Υπάρχει ένας κόσμος φανταστικός!

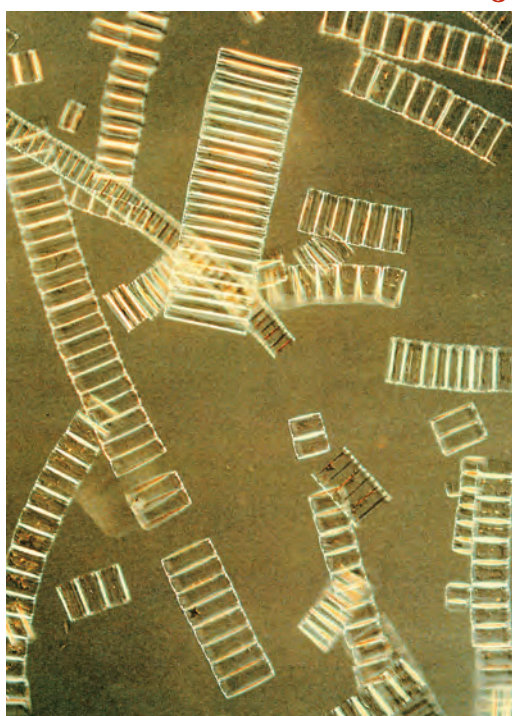
Είναι γεμάτος εικόνες με περίεργα σχήματα και έντονα χρώματα.

Οι επιστήμονες τον ερευνούν και τον μελετούν με τη βοήθεια των μικροσκοπίων.

Έχετε μικροσκόπιο στο σχολείο σας; ²
Μπορείτε να γνωρίσετε και εσείς
¹ τον μαγικό μικρόκοσμο! (εικ. 1)

Τις φωτογραφίες αυτές (εικ. 2, 3, 4) μας τις έχουν δώσει οι επιστήμονες και δείχνουν εικόνες από μικροοργανισμούς που δεν είναι ορατοί από το ανθρώπινο μάτι.

Παρατήρησε και περίγραψε τις φωτογραφίες. Με τι μοιάζουν; Πώς θα τις ονόμαζες;
Ψάξε σε περιοδικά παρόμοιες φωτογραφίες και φτιάξτε στην τάξη όλοι μαζί μια συλλογή με τον φανταστικό μικρόκοσμο.

Εικόνες του μικρόκοσμου στα έργα του Καντίνσκι

Β4

Ο **Καντίνσκι**, ένας από τους σημαντικότερους ζωγράφους της μοντέρνας τέχνης, γοητεύτηκε από τον μικρόκοσμο και τον μελέτησε με προσοχή. Σε πολλά έργα του ζωγράφησε τις φανταστικές μορφές που παρατηρούσε στο μικροσκόπιο (εικ. 1).

1

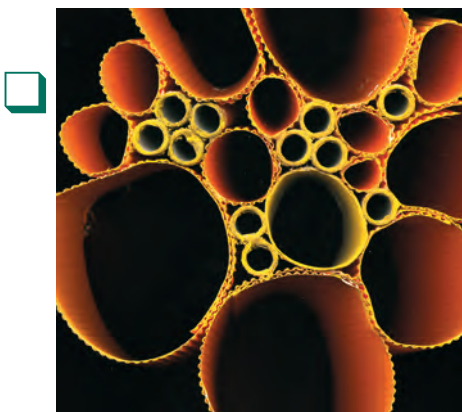
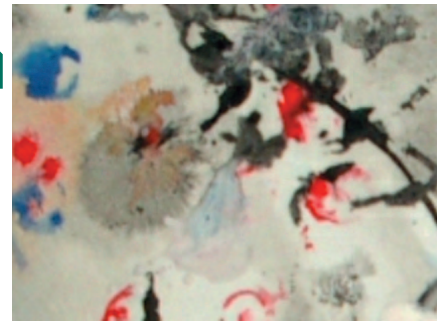
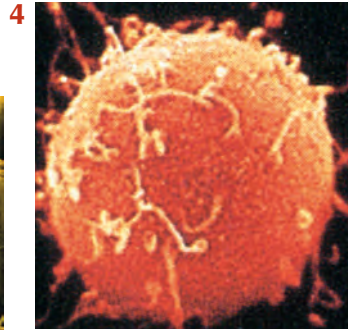
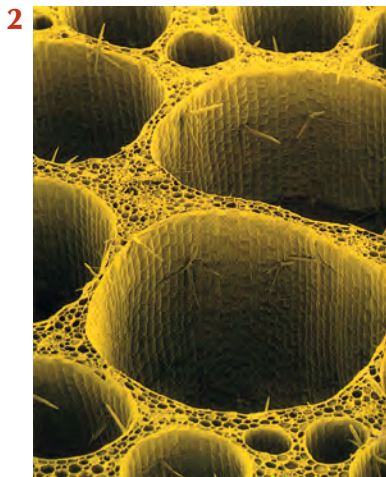
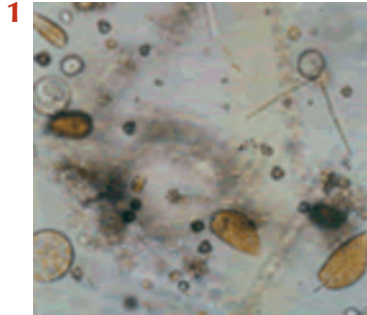
Δημιούργησε το παραμύθι του μικρόκοσμου με ήρωες τις μορφές του Καντίνσκι.
Αν θέλεις, γράψ' το και εικονογράφησέ το με δικές σου ζωγραφιές.

B4

Παρατηρούμε τον μικρόκοσμο και δημιουργούμε

Φτιάξαμε αυτά που παρατηρήσαμε στο μικροσκόπιο. Όμως τα μπερδέψαμε. Μπορείς να μας βοηθήσεις να βρούμε ποιο έργο αντιστοιχεί στον κάθε μικροοργανισμό;

Φέρτε το μικροσκόπιο του σχολείου στην τάξη σας. Παρατηρήστε, περιγράψτε τους μικροοργανισμούς που βλέπετε και συζητήστε γι' αυτούς. Με μολύβια, μαρκαδόρους, τέμπρες, πλαστελίνες, κουμπιά, πετραδάκια, άμμο και ό,τι άλλο θέλετε φτιάξτε τις δικές σας μορφές. (Αν δεν έχετε μικροσκόπιο, μπορείτε να χρησιμοποιήσετε φωτογραφίες του μικρόκοσμου από επιστημονικά περιοδικά.)

Μαζί με τον δικό μας κόσμο συνυπάρχει ο σιωπηλός και αθέατος μικρόκοσμος με τα φανταστικά χρώματα και σχήματα.

Οι επιστήμονες τον μελέτησαν και οι καλλιτέχνες γοητεύτηκαν από τις μορφές του.

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΕΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΜΕΓΕΘΥΝΤΙΚΟ ΦΑΚΟ

Β5

Το ξέρετε ότι ο μικροσκοπικός κόσμος των εντόμων κρύβει μέσα του φανταστικά χρώματα, σχήματα και γραμμές; Πάρτε έναν μεγεθυντικό φακό και ανακαλύψτε τον (εικ. 1)!

Τα είδαμε, μας εντυπωσίασαν και τα σχεδιάσαμε με τον δικό μας φανταστικό τρόπο (εικ. 2).

Δύο γυναίκες δημιουργοί, η **Αφροδίτη Λίττη** (εικ. 3) και η **Λουίζ Μπουρζουά** (εικ. 4), εντυπωσιάστηκαν από τις μορφές των εντόμων και έφτιαξαν πρωτότυπα γλυπτά.

Εμπνευστείτε και εσείς από τον μικροσκοπικό κόσμο των εντόμων και φτιάξτε στο μπλοκ σχέδια και ζωγραφιές με τις μορφές τους.

Η σύναξη των εντόμων

Με πηλό, κοχύλια, βότσαλα, ξυλάκια, σύρμα και πολύχρωμες καρφίτσες φτιάξαμε μικροσκοπικά γλυπτά με φανταστικές μορφές εντόμων (εικ. 1).

Στα χορταράκια περνώ καλύτερα από εσάς!

Φτιάξτε και εσείς με πηλό και πλαστελίνη φανταστικά έντομα και σκαθάρια. Χρησιμοποιήστε όποια υλικά πιστεύετε ότι θα κάνουν τα γλυπτά σας πιο όμορφα. Δημιουργήστε με αυτά μια έκθεση μικρογλυπτικής και παρουσιάστε τη στο σχολείο.

Ερευνήστε τον μικρόκοσμο των εντόμων και των σκαθαριών και ανακαλύψτε την ομορφιά που κρύβει. Με αφορμή την έρευνά σας, κάντε τις δικές σας δημιουργίες και δημοσιεύστε τις εργασίες σας στην εφημερίδα του σχολείου και στο διαδίκτυο.

Γεφύρια

Β6

Από τα πολύ παλιά χρόνια, οι άνθρωποι έπρεπε να βρουν τρόπο να διασχίσουν τα ποτάμια, να φτιάξουν περάσματα ανάμεσα σε χαράδρες για να γίνει ο δρόμος τους ασφαλής και γρήγορος.

Γι' αυτό τον λόγο έφτιαχναν γέφυρες.

Στην πατρίδα μας έχουμε πανέμορφα πέτρινα γεφύρια που τα έχτισαν απλοί μάστοροι, με μεράκι, υπομονή και σεβασμό στη φύση.

Παραδοσιακές γέφυρες

1 Το μονότοξο γεφύρι της Πλάκας στον Άραχθο (εικ. 1)

«...Οι αιώνες μοιάζουν να μην διάβηκαν το πετρογέφυρο, χτισμένο από ανώνυμους μαστόρους της Ηπείρου, που αντιστέκεται επίμονα στις δυνάμεις της φύσης...».

Σπύρος Ι. Μαντάς

2

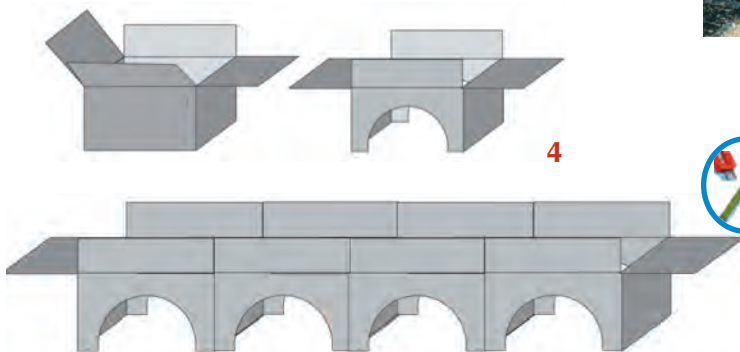

Το θρυλικό γεφύρι της Άρτας (εικ. 2)

3

Το γεφύρι του Καλόγερου στις όχθες του Βίκου (εικ. 3)

4

Με απλά χαρτόκουτα μπορείς να κατασκευάσεις ένα πολυτοξωτό γεφύρι. Αν θέλεις, χρωμάτισέ το (εικ. 4).

«...Ο κόσμος φκιάνουν εκκλησιές, φκιάνουν και μοναστήρια, φκιάνουν και πετρογιόφυρα για να περνάει ο κόσμος...» (Δημοτικό τραγούδι). Μπορείς να βρεις και άλλα δημοτικά τραγούδια που μιλούν για παραδοσιακές γέφυρες; Ψάξε και βρες σε περιοδικά και εφημερίδες φωτογραφίες με παλιά γεφύρια και κάνε με αυτές μια συλλογή.

Σύγχρονες γέφυρες

Σήμερα για να κατασκευαστεί μια γέφυρα συνεργάζονται αρχιτέκτονες και μηχανικοί. Προσπαθούν να την κάνουν ανθεκτική και όμορφη. Πριν την κατασκευή της φτιάχνουν πολλά σχέδια.

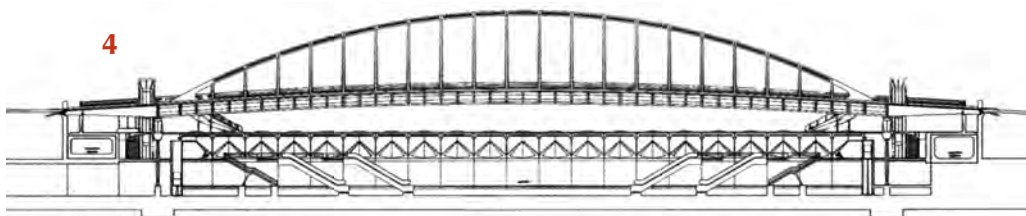
Η μεγάλη σύγχρονη γέφυρα στο Ρίο-Αντίρριο (εικ. 1)

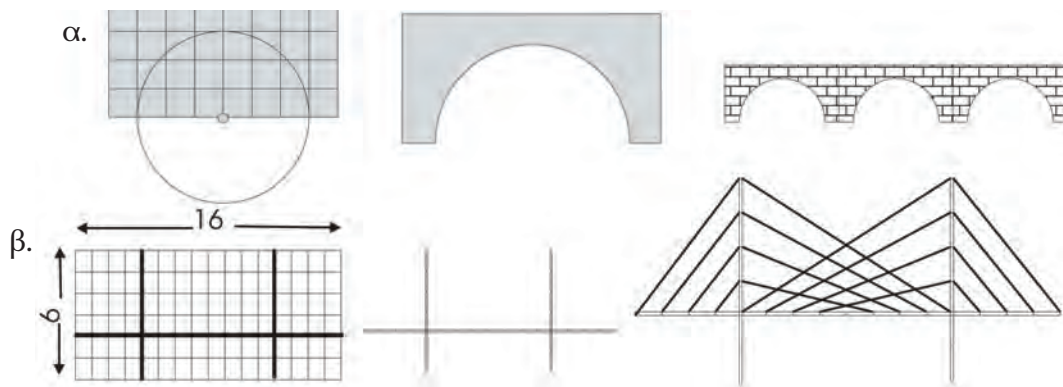
Γέφυρες του Ισπανού αρχιτέκτονα Καλατράβα (εικ. 2, 3)

Αρχιτεκτονικό σχέδιο γέφυρας (εικ. 4)

Μικροί αρχιτέκτονες

Σχεδιάσε μόνο με γεωμετρικά όργανα, όπως οι αρχιτέκτονες, τις δικές σου γέφυρες.

Παρατηρώ και εμπνέομαι απ' τον άνθρωπο

Σήμερα κατασκευάζονται μεγάλες γέφυρες, που καλύπτουν τεράστιες αποστάσεις. Η κατασκευή τους είναι ένα δύσκολο έργο, γι' αυτό χρειάζονται ιδιαίτερες τεχνικές γνώσεις, επινοητικότητα και μεγάλη εμπειρία. Οι δημιουργοί τους εμπνέονται από τη φύση, που μας δίνει θαυμαστά παραδείγματα.

1

2

Κάνουμε με τα σώματά μας γέφυρες (εικ. 1, 2). Μπορείς και συ να αναπαραστήσεις μια γέφυρα με τα μέλη του σώματός σου.

Ο αρχιτέκτονας Καλατράβα εμπνεύστηκε από τα σχήματα που δημιουργούν τα ανθρώπινα σώματα. Παρατήρησε προσεκτικά τις παρακάτω φωτογραφίες και συζήτησε με τους συμμαθητές σου πώς σου φαίνεται αυτή η ιδέα.

3

Σχέδιο του αρχιτέκτονα Καλατράβα (εικ. 3)

4

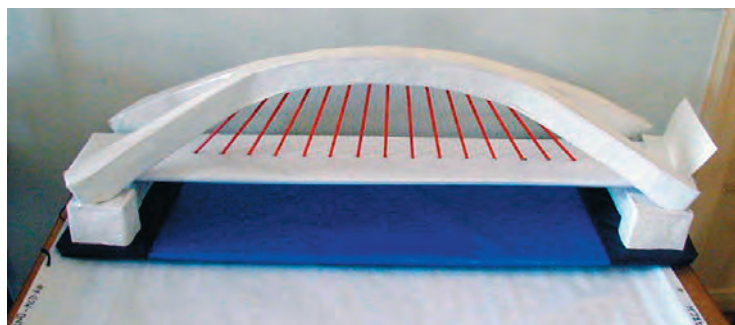
Γέφυρα του Καλατράβα (εικ. 4)

Μακέτες

Για την κατασκευή των σύγχρονων γεφυρών, που καλύπτουν πολύ μεγάλες αποστάσεις, χρειάζονται ανθεκτικά υλικά. Οι αρχιτέκτονες και οι μηχανικοί χρησιμοποιούν σίδηρο, ατσάλι και μπετόν για να φτιάξουν γέφυρες. Το έργο τους είναι πολύ δύσκολο και γι' αυτό φτιάχνουν πρώτα μακέτες, που αποτελούν αναπαραστάσεις των ίδιων των κατασκευών σε μικρό μέγεθος. Υπολογίζουν με προσοχή την κάθε λεπτομέρεια, φροντίζοντας την αντοχή αλλά και την ομορφιά της.

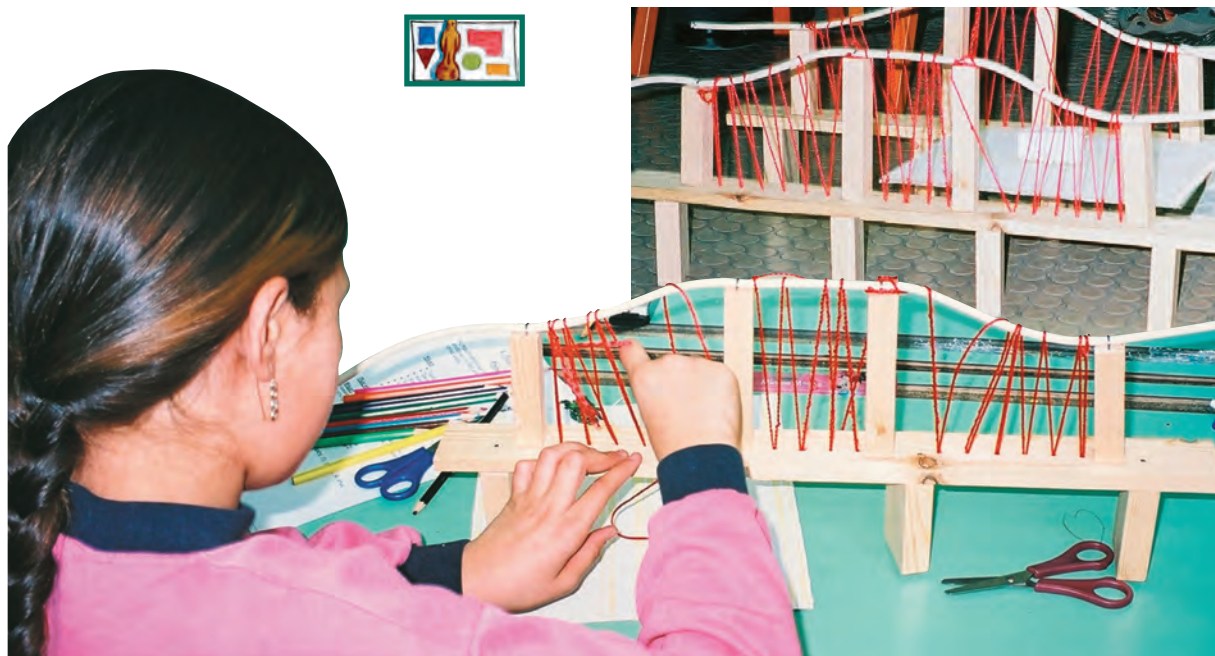
1

Μακέτα γέφυρας του Καλατράβα (εικ. 1)

Οι μακέτες γίνονται με ελαφριά υλικά, όπως χαρτόνια, κόλλες, σχοινιά, σύρματα, φελιζόλ, φελλούς, χρώματα, σαν αυτά που χρησιμοποιούμε και εμείς στο σχολείο (εικ. 2).

2

Δοκίμασε και εσύ να φτιάξεις μια μικρή γέφυρα με σπάγκους, ξυλάκια, φελιζόλ και σκληρά χαρτόνια.

Για ποιον λόγο νομίζεις ότι υπάρχουν τα συρματόσχοινα στις σύγχρονες γέφυρες;

Οι γέφυρες της εποχής μας, με τα πρωτότυπα και επιβλητικά τους σχέδια, είναι πραγματικά έργα τέχνης και αποτελούν σύγχρονα αρχιτεκτονικά μνημεία. Δίπλα τους στέκουν τα παλιά πέτρινα γεφύρια, αξιόλογα μνημεία που έρχονται από το παρελθόν και μας θυμίζουν τα θαύματα της λαϊκής μας αρχιτεκτονικής.

Τέχνη και τεχνικές

Η ζωγραφική, το κολάζ, τα τυπώματα και οι κατασκευές είναι οι μορφές τέχνης που χρησιμοποιείς συχνότερα στα έργα σου.

Υπάρχουν όμως και άλλες, το ίδιο σημαντικές, όπως το σχέδιο, η πηλοπλαστική και η εικονογράφηση.

Μπορείς επίσης να χρησιμοποιήσεις και τα σύγχρονα μέσα τεχνολογίας για τις δημιουργίες σου.

Σε αυτή την ενότητα θα πειραματιστείς και θα ανακαλύψεις νέους τρόπους έκφρασης, θα απολαύσεις έργα που έχουν γίνει από τα χέρια, τη σκέψη και την αγάπη μεγάλων καλλιτεχνών.

Γ1 ΜΗΧΑΝΙΚΕΣ ΠΡΟΒΟΛΕΣ

1

2

Προβάλλουμε τις σκιές μας με το διαφανοσκόπιο σε διαφανή πλαστικά (νάιλον του μέτρου) (εικ. 1). Ο καθένας διαλέγει ένα χρώμα και χρωματίζει τη φιγούρα του με σημεία, γραμμές και σχήματα (εικ. 2). Στο παιχνίδι μας συμμετέχει και ο δάσκαλος.

4

5

Κάντε και εσείς παιχνίδια με τη μορφή σας. Σκεφτείτε και άλλους τρόπους δημιουργίας, και με τα έργα σας διακοσμήστε τους τοίχους και τα παράθυρα του σχολείου σας.

Διάφανες τοιχογραφίες

3

Στη συνέχεια, τοποθετούμε τα διαφανή πλαστικά, το ένα πάνω στο άλλο, στον τοίχο και στα παράθυρα της τάξης μας (εικ. 3, 4). Κάθε φορά που αλλάζουμε τη θέση τους, έχουμε διαφορετικά αποτελέσματα. Ξέρετε γιατί; Θα συνέβαινε το ίδιο αν τα έργα μας ήταν ζωγραφισμένα σε χαρτί; Φτιάχνουμε στην τάξη μας μια μεγάλη διάφανη τοιχογραφία (εικ. 5).

Ηλεκτρονικός ζωγράφος

Γ1

Σχεδιάζουμε ανθρώπινες φιγούρες στον ηλεκτρονικό υπολογιστή και τις εκτυπώνουμε σε διαφάνειες. Παίζουμε με σημεία, γραμμές, σχήματα και με την πολύχρωμη παλέτα στο πρόγραμμα της ζωγραφικής (εικ. 1, 2).

Τοποθετούμε τις διαφάνειες πάνω στο διαφανοσκόπιο του σχολείου και τις προβάλλουμε σε μια οθόνη (εικ. 3). Αλλάζουμε θέσεις στις διαφάνειες και το παιχνίδι μας γίνεται ενδιαφέρον, καθώς κάθε φορά δημιουργούμε διαφορετικό αποτέλεσμα (εικ. 4).

Οργανώστε και εσείς τα δικά σας παιχνίδια με τον ηλεκτρονικό υπολογιστή και το διαφανοσκόπιο και φτιάξτε έργα που **μεταβάλλονται** συνεχώς. Αν δεν έχετε Η/Υ, μπορείτε να κάνετε το παιχνίδι με τις ανθρώπινες φιγούρες, σχεδιάζοντας με ειδικούς μαρκαδόρους πάνω σε διαφάνειες.

1

Τα πρόσωπά μας στην υδρόγειο σφαίρα

1
Παίρνουμε δικές μας φωτογραφίες και τις τυπώνουμε σε διαφάνειες. Κάνουμε παιχνίδια με το διαφανοσκόπιο και προβάλλουμε τις διαφάνειες πάνω σε μια μεγάλη οθόνη, σε μπαλόνια και σε χάρτινα κουτιά (εικ. 1).

Προβάλλουμε το πρόσωπο του Μιχάλη πάνω σε ένα μπαλόνι (εικ. 2, 3, 4).
4
Ποιες αλλαγές βλέπεις και γιατί έγιναν αυτές;

Το παιχνίδι μας είναι πολύ ενδιαφέρον και διασκεδαστικό. Με τη βοήθεια του δασκάλου σας, κάντε τους δικούς σας πειραματισμούς και προβάλετε τα πρόσωπά σας πάνω σε σφαίρες και κύβους. Παρατηρήστε τις παραμορφώσεις και προσπαθήστε να ερμηνεύσετε το φαινόμενο αυτό.

Η ανθρώπινη μορφή και η τεχνολογία στα έργα σύγχρονων δημιουργών

Γ1

Ο Μπρους Νάουμαν και ο Τόνι Όυσλερ είναι Αμερικανοί καλλιτέχνες που χρησιμοποιούν την τεχνολογία στις δημιουργίες τους. Με κάμερες και βίντεο προβάλλουν τα έργα τους πάνω σε διάφορες επιφάνειες, όπως τοίχους, κτίρια, πάνινες κούκλες και γυάλινες σφαίρες.

Πώς θα ένιωθες αν πήγαινες σε ένα σύγχρονο μουσείο και έβλεπες τον εαυτό σου να προβάλλεται στον τοίχο, δηλαδή να γινόσουν εσύ το έργο του καλλιτέχνη; Αυτό έκανε ο Νάουμαν σε κάποιες εκθέσεις του (εικ. 1).

Ταξιδεύεις νύχτα σε μια μεγαλούπολη και πάνω στα κτίρια βλέπεις να προβάλλονται γιγάντια πρόσωπα, σαν αυτά που προβάλλει ο Όυσλερ στο έργο του (εικ. 2). Εκείνο το βράδυ τι θα έγραφες στο ημερολόγιό σου; Φαντάσου ότι όλα τα κτίρια έχουν τέτοιες εικόνες και γράψε μια ιστορία για την πόλη αυτή.

2

Οι δημιουργίες αυτής της ενότητας παρουσιάζουν την ανθρώπινη μορφή μέσα από την τεχνολογία. Χρησιμοποιήστε και εσείς για τις δημιουργίες σας φωτογραφικές μηχανές, κάμερες, βίντεο, διαφανοσκόπια και ηλεκτρονικούς υπολογιστές. Οργανώστε μια έκθεση στο σχολείο σας με θέμα τον άνθρωπο και την τεχνολογία, καλέστε άλλα σχολεία για μια ξεχωριστή γνωριμία μέσα από την τέχνη και την τεχνολογία. Αν μπορείτε, δημιουργήστε μια ιστοσελίδα στο διαδίκτυο και παρουσιάστε τα έργα σας.

Γ₂

ΜΟΡΦΕΣ ΑΠΟ ΤΑ ΧΕΡΙΑ ΔΥΟ ΓΛΥΠΤΩΝ ΤΟΥ 20ΟΥ ΑΙΩΝΑ

Άνθρωποι σαν βράχια και βουνά

1

«Ξαπλωμένη φιγούρα», γλυπτό σε ξύλο

3

Βράχια που σχεδίασε ο Μουρ.

4

«Ξαπλωμένη φιγούρα», γλυπτό σε πέτρα

Θα μπορούσες να δεις τα γλυπτά του Μουρ σαν ένα τοπίο με βουνά και βράχια; Περιγράψε τα χρησιμοποιώντας τις λέξεις: βουνό, βράχος, βότσαλο, κόκαλο.

Ο Άγγλος γλύπτης **Χένρι Μουρ** (εικ. 1, 3, 4, 5) είναι από τους σημαντικότερους δημιουργούς του 20ού αιώνα. Έλεγε ότι: «*Η ανθρώπινη φιγούρα είναι κάτι που με ενδιαφέρει πάνω από όλα, όμως πάντα προσέχω τις φυσικές φόρμες, τα κόκαλα, τα κοχύλια, τα βότσαλα, τα βράχια, τα δέντρα και τα φυτά, γιατί σε αυτά βρίσκω καινούρια σχήματα γεμάτα ρυθμό που έχει δημιουργήσει η ίδια η φύση.*»

2

«Ο Διόνυσος» του Φειδία (εικ. 2)

Σε κάποια περίοδο της δουλειάς του ο Μουρ επηρεάστηκε από την αρχαία ελληνική τέχνη. Ποια από τα έργα του Μουρ μοιάζουν με τον «Διόνυσο» του Φειδία και γιατί;

5

«Ξαπλωμένη φιγούρα», γλυπτό σε μπρούντζο

Ο Μουρ βλέπει το ανθρώπινο σώμα σαν ένα τοπίο. Λέει ότι: «*από μια άποψη το άκρο του ποδιού είναι σαν ένας βράχος του βουνού και τα γόνατα και τα στήθη είναι βουνά.*»

Δημιουργίες με αφορμή το έργο του Χένρι Μουρ

«Ξαπλωμένες γυναικείες φιγούρες», σχέδιο και γλυπτό (εικ. 2, 3)

Ο Χένρι Μουρ δημιουργεί με γύψο ένα γλυπτό στο εργαστήρι του (εικ. 1). Μπορείς να υπολογίσεις το μέγεθος της γυναικείας φιγούρας σε σχέση με τον γλύπτη; Ποιες λέξεις θα χρησιμοποιούσες για να περιγράψεις το μέγεθος του γλυπτού;

Φτιάξαμε με πηλό ανθρώπινες φιγούρες (εικ. 4).

Σύγκρινέ τες με τα γλυπτά του Μουρ. Μπορείς να βρεις σε τι μοιάζουν;

Με αφορμή το έργο του Χένρι Μουρ φτιάξτε τις δικές σας ανθρώπινες φιγούρες.

Βρείτε περισσότερες πληροφορίες για τον καλλιτέχνη και το έργο του από εγκυκλοπαίδειες και το διαδίκτυο.

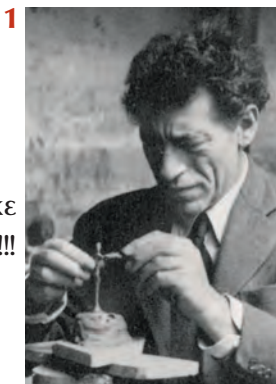

Γ2

Άνθρωποι μέσα σε σπιρτόκουτα!

Ο Ελβετός γλύπτης **Αλμπέρτο Τζιακομέτι** δημιούργησε ανθρώπινες φιγούρες με τον δικό του ιδιαίτερο τρόπο.

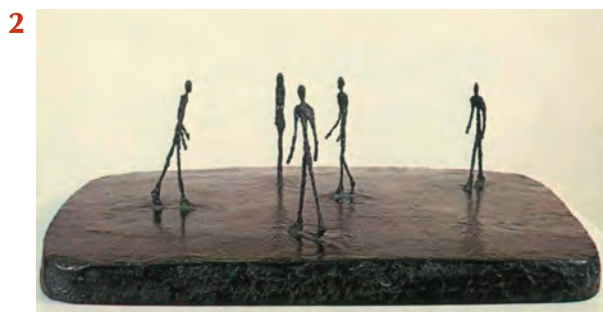
Όταν ο Τζιακομέτι μετέφερε τα γλυπτά του από τη Γενεύη στο Παρίσι, χρειάστηκε μόνο έξι σπιρτόκουτα!!!

Βλέποντας τη φωτογραφία του Τζιακομέτι (εικ. 1) ενώ φτιάχνει ένα γλυπτό στο εργαστήρι του, πόσο μεγάλα φαντάζεσαι ότι θα ήταν τα γλυπτά εκείνης της περιόδου, ώστε να χωρούν σε σπιρτόκουτα; Περίγραφέ τα σε σχέση με τα έργα του Μουρ.

«Αν αντικρίσω μια γυναίκα στο απέναντι πεζοδρόμιο, τη βλέπω πολύ μικρή και νιώθω την έκπληξη που προκαλεί μια μικρή μορφή καθώς βαδίζει στο χώρο. Στη συνέχεια, βλέποντάς την όλο και μικρότερη, το οπτικό μου πεδίο γίνεται όλο και μεγαλύτερο. Βλέπω έναν τεράστιο χώρο επάνω και γύρω από τη γυναίκα, σχεδόν απέραντο».

Αλμπέρτο Τζιακομέτι

Παρατηρώντας την «πλατεία» του Τζιακομέτι (εικ. 2), συζήτησε με τους συμμαθητές σου τα λόγια του καλλιτέχνη, που λέει ότι βλέπει έναν τεράστιο χώρο επάνω και γύρω από τις φιγούρες, σχεδόν απέραντο.

Φαίνεται αυτό που ισχυρίζεται ο Τζιακομέτι στο έργο του; Τι θα συνέβαινε αν οι φιγούρες ήταν μεγαλύτερες;

3

Προσπαθήστε και εσείς να χωρέσετε μια φιγούρα σε ένα σπιρτόκουτο (εικ. 3).

4

«Φιγούρα ανάμεσα σε δύο σπίτια» του **A. Τζιακομέτι** (εικ. 4)

Σκέψου μια ιστορία για τα γλυπτά του Τζιακομέτι που χώρεσαν μέσα σε έξι σπιρτόκουτα.

Δημιουργίες με αφορμή το έργο του Αλμπέρτο Τζιακομέτι

«Τρεις άνδρες που βαδίζουν» του Α. Τζιακομέτι (εικ. 1)

2

Φτιάξαμε και εμείς μικρά γλυπτά με αφορμή το έργο του Τζιακομέτι. Τυλίξαμε με πηλό τα ξυλάκια και πλάσαμε λεπτές φιγούρες. Τις στερεώσαμε σε μεγάλα κομμάτια πηλού (εικ. 2).

3

Φτιάξαμε τη δική μας πλατεία με τις λεπτές φιγούρες (εικ. 3). Φαίνεται ο απέραντος χώρος στο έργο μας; Τι λέτε, τα καταφέραμε;

Χωριστείτε σε δύο ομάδες και μελετήστε το έργο των δύο καλλιτεχνών. Παρουσιάστε στην τάξη την έρευνά σας και μέσα από τα έργα τους βρείτε τον διαφορετικό τρόπο με τον οποίο εκφράζεται ο κάθε καλλιτέχνης.

Γ3

ΑΠΟ ΤΙΣ ΛΕΞΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΙΚΟΝΕΣ

Εικονογραφημένα χειρόγραφα

1

Εικονογραφημένη σελίδα από βυζαντινό χειρόγραφο (εικ. 1)

ρχι του αμολιχίνυν τού κθωσ γρηπη εν τ πραφα τ του φωδωρεσβηλ τ
φωλ ω προπροσ π σου οσ κητωσ κωσ τ ο δ σ βημπε οσ σ φωρη κωσ γ τ εν τ

Ο άνθρωπος έγραφε με εικόνες πολύ πριν ανακαλύψει τη γραφή, γιατί έτσι μπορούσε να δείξει στους άλλους αυτά που ένιωθε και αυτά που σκεφτόταν.

Αργότερα, με την ανακάλυψη της γραφής, τα κείμενα που έγραφε πολλές φορές τα εικονογραφούσε.

Στην αρχαία Ελλάδα βρέθηκαν εικονογραφημένα χειρόγραφα ιατρικής, αστρονομίας και μαθηματικών. Τα βυζαντινά χειρόγραφα είχαν θρησκευτικό περιεχόμενο και οι εικονογράφοι εικόνιζαν τη ζωή του Χριστού και των Αγίων, ενώ ταυτόχρονα διακοσμούσαν τα ιερά κείμενα.

2

Διακόσμηση σε βυζαντινό χειρόγραφο (εικ. 2)

Ζωγράφοι εικονογραφούν

Γ3

1

Εικονογράφηση
του **Γιάννη Τσαρούχη** (εικ. 1, 2)

2

ΦΑΙΔΡΑ, Πάνης Ρίτσος

Μεγάλοι Έλληνες ζωγράφοι και χαράκτες εικονογράφησαν ποιητικές συλλογές και διηγήματα. Μπορείς να βρεις τέτοιες συλλογές και να τις δείξεις στους συμμαθητές σου;

3

Εικονογραφημένο ποίημα
του **Γιώργου Σεφέρη**
από τον ζωγράφο
Γιάννη Μόραλη
(εικ. 3)

Διάλεξε από το *Ανθολόγιο* ένα ποίημα, γράψ'το σε ένα χαρτί και εικονογράφησέ το. Μπορείς να φτιάξεις με τους συμμαθητές σου μια εικονογραφημένη ποιητική ανθολογία.

Παιδικά βιβλία

Στα παιδικά βιβλία, η εικονογράφηση έχει σημαντικό ρόλο. Οι εικόνες είναι μεγάλες, απλές και σε βοηθούν να καταλάβεις και να διαβάσεις το κείμενο. Με τις εικόνες τα βιβλία γίνονται πιο όμορφα και πιο ευχάριστα. Μαζί με τις λέξεις διαβάζεις και τις εικόνες.

1 – "Έλα, νινί

E

– "Έλα, νινί, έλα.
"Έλα, νινί, νάνι.
Ι ι ι... Ο ο ο...

...τον Κώστα
Γραμματόπουλο (εικ. 1)

2 Τα σχολικά βιβλία έχουν εικονογραφηθεί από μεγάλους σύγχρονους δημιουργούς, όπως...

...τον Δημήτρη Μυταρά
(εικ. 2)

...τον Αλέκο Φασιανό
(εικ. 3)

4

«Ο κλέφτης των καρπουζιών»,
παραμύθι που
εικονογράφησε
η Φωτεινή Στεφανίδη
(εικ. 4).

Νέοι δημιουργοί εικονογραφούν με ζωντάνια και αφηγηματικότητα παραμύθια και ιστορίες για παιδιά. Προσφέρουν στα παιδιά πρωτότυπα και ελκυστικά βιβλία.

Φέρτε στην τάξη τα αγαπημένα σας εικονογραφημένα παραμύθια και δημιουργήστε μια μικρή βιβλιοθήκη. Ανταλλάξτε μεταξύ σας τα βιβλία και συζητήστε για τις ιστορίες και τις εικόνες.

5

Η Βάσω Ψαράκη εικονογραφεί το παραμύθι της «Πώς η Σουμουτού πήρε πίσω το σοφό βιβλίο της» (εικ. 5).

Με τις λέξεις: αερόστατο, κιμαλία, αγόρι, όνειρο, τούμπα, γράψε μια μικρή ιστορία και εικονογράφησέ την.

Παιδιά-εικονογράφοι

1

Εικονογράφηση για την άνοιξη (εικ. 1)

Και τα παιδιά εικονογραφούν παιδικές ιστορίες και παραμύθια. Οι εικονογραφήσεις αυτές είναι πρωτότυπες γιατί τα παιδιά μπορούν να καταλάβουν καλύτερα μια ιστορία που απευθύνεται σε αυτά και να την εικονογραφήσουν ελεύθερα, σύμφωνα με τα δικά τους ενδιαφέροντα, τη φαντασία και την αγάπη που έχουν για τις παιδικές ιστορίες και τα παραμύθια.

2

«Το κυκλάμινο», ένα από τα 18 λιανοτράγουδα του Γιάννη Ρίτσου (εικ. 2)

3

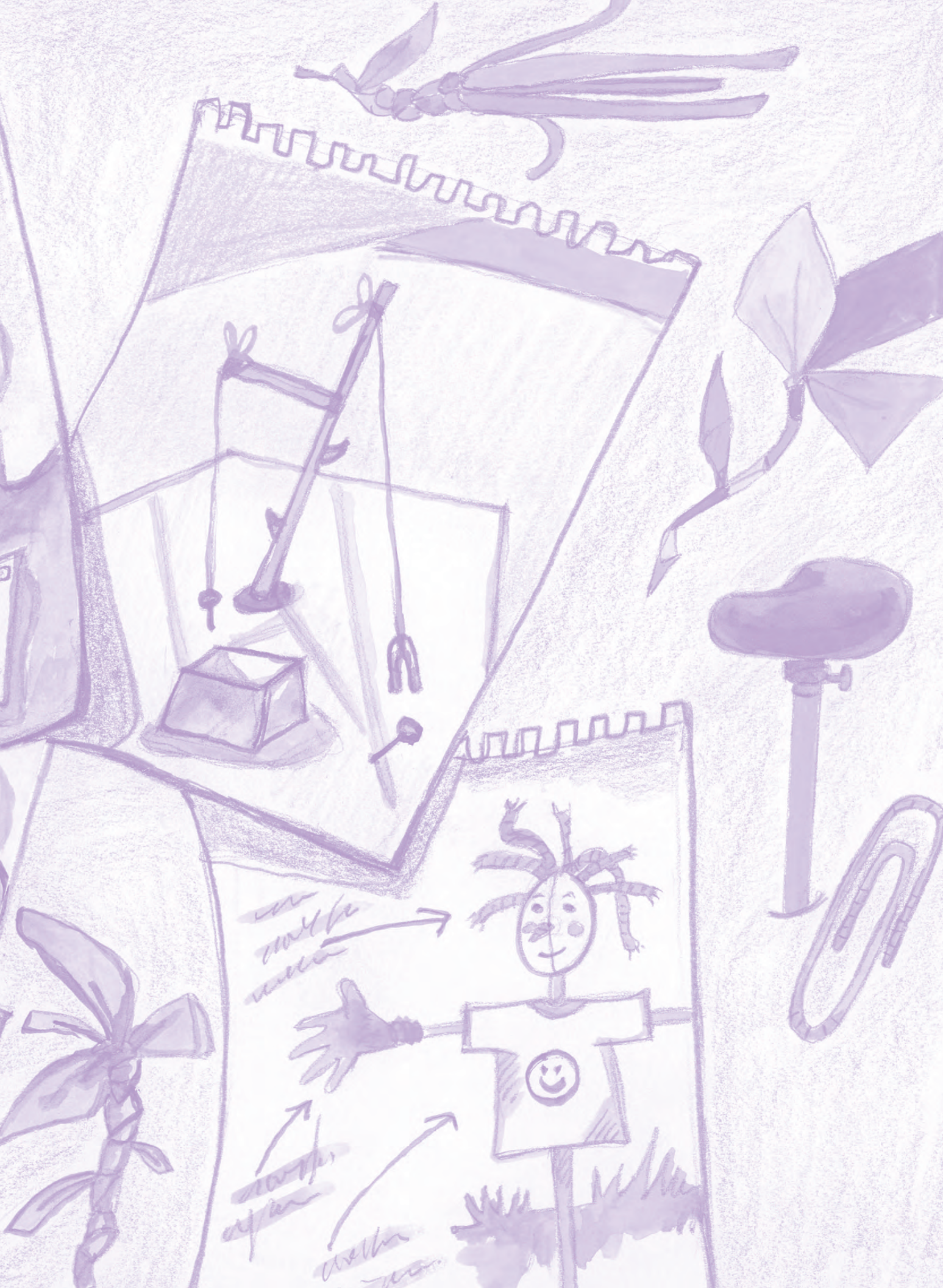

«Ο πρίγκιπας βάτραχος» (εικ. 3)

Εικονογραφήστε τις μέρες της εβδομάδας και τους μήνες και φτιάξτε το ημερολόγιο της τάξης. Χρησιμοποιήστε μαρκαδόρους, τέμπρες, χρωματιστά μολύβια και χαρτόνια.

Η εικονογράφηση είναι μια μορφή τέχνης που βοηθάει να κατανοήσουμε και να απολαύσουμε ένα βιβλίο ή ένα κείμενο. Η εικονογράφηση ενώνει το με την

Δημιουργίες και δημιουργοί χθες και σήμερα

Στην ενότητα αυτή θα ταξιδέψεις συντροφιά με ένα άλογο στα μονοπάτια της τέχνης από τους αρχαίους και βυζαντινούς χρόνους μέχρι σήμερα. Άλλοτε πάλι, με τη σέλα και το τιμόνι ενός ποδηλάτου, θα συναντήσεις στον δρόμο σου ανθρώπους-κούκλες, θα ανακαλύψεις τα γλυπτά που πάλλονται και θα δεις να ανθίζουν μέσα από το χαρτί λουλούδια. Θα είναι μια μικρή διαδρομή στην ιστορία της τέχνης με οδηγούς τους ίδιους τους καλλιτέχνες. Όταν το ταξίδι τελειώσει, θα έχεις φτιάξει μέσα σου έναν φανταστικό κόσμο αλλά και τις δικές σου, μοναδικές δημιουργίες.

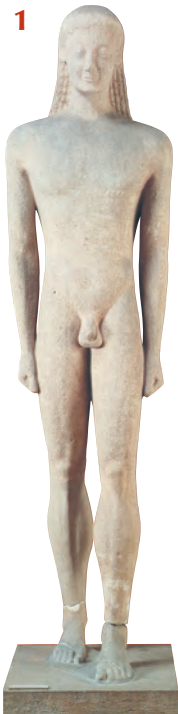

Δ1

Δύο διάλογοι στην αρχαία ελληνική τέχνη

1

1ος διάλογος:

Η γλυπτική στην αρχαία Ελλάδα

Η γλυπτική της αρχαίας Ελλάδας χωρίζεται σε δύο μεγάλες περιόδους, την **αρχαϊκή** και την **κλασική**.

Οι κούροι είναι συμμετρικά, λιτά αγάλματα, πάντα γυμνά, που στέκουν όρθια, κοιτούν μπροστά και εκφράζουν το μεγαλείο της αρχαίας Ελλάδας.

Οι κόρες έχουν τα ίδια χαρακτηριστικά, αλλά φορούν βαρύ πέπλο που σκεπάζει το σώμα τους. Είναι γλυπτά που ανήκουν στην αρχαϊκή περίοδο.

2

«Ο κούρος της Μήλου»

(εικ. 1)

«Η κόρη της Ακρόπολης»

(εικ. 2)

3

«Ο δισκοβόλος του Μύρωνα» (εικ. 3)

και «Η κόρη της Νιόβης» (εικ. 4)

ανήκουν στην κλασική περίοδο.

Σύγκρινε τα γλυπτά αυτά με τον κούρο και την κόρη και σημείωσε τις ομοιότητες και τις διαφορές που εντοπίζεις.

Ομοιότητες

.....
.....
.....

Διαφορές

.....
.....
.....

4

Ποιο γλυπτό σου αρέσει και γιατί;

Βρείτε και άλλα γλυπτά των δύο εποχών, παρατηρήστε τη στάση τους και αναπαραστήστε με το σώμα σας μέσα στην αυλή του σχολείου τις κινήσεις τους.

2ος διάλογος:

Η αγγειοπλαστική στην αρχαία Ελλάδα

1
«Το ζύγισμα των εμπορευμάτων», μελανόμορφο αγγείο (εικ. 1, 2)

Η αγγειοπλαστική τέχνη γνώρισε μεγάλη ανάπτυξη στην αρχαία Ελλάδα. Οι αγγειοπλάστες στα εργαστήρια κεραμικής κατασκεύαζαν πήλινα αγγεία για να καλύψουν τις καθημερινές ανάγκες των ανθρώπων.

«Οι αγγειογράφοι στα μελανόμορφα αγγεία χρωμάτιζαν τις μορφές με μαύρο χρώμα, ενώ στα ερυθρόμορφα οι μορφές είχαν το χρώμα του πηλού και τα υπόλοιπα μέρη του αγγείου καλύπτονταν με μαύρο χρώμα».

3
«Ο Έκτορας ετοιμάζεται για τη μάχη», ερυθρόμορφο αγγείο (εικ. 3, 4)

Επισκεφθείτε ένα αρχαιολογικό μουσείο, παρατηρήστε τα γλυπτά και τα αγγεία. Συζητήστε γι' αυτά.

Ξέρετε ότι από τις παραστάσεις των αγγείων οι ιστορικοί παίρνουν πολλές πληροφορίες για την καθημερινή ζωή και τη μυθολογία των αρχαίων Ελλήνων; Βρείτε φωτογραφίες αγγείων και παρουσιάστε στην τάξη σας το ιστορικό θέμα που απεικονίζουν.

Εργαστήρι αγγειογραφίας

Χωριστήκαμε σε δύο ομάδες και ζωγραφίσαμε μόνο με μαύρο χρώμα τα αγγεία μας (εικ. 1). Πώς νομίζετε ότι φτιάξαμε μελανόμορφα και ερυθρόμορφα αγγεία με το ίδιο χρώμα;

Με τον ίδιο τρόπο ζωγραφίσαμε πάνω σε παλιά κεραμίδια (εικ. 2).

Επισκεφθείτε ένα εργαστήρι αγγειοπλαστικής και δείτε πώς φτιάχνονται τα αγγεία και άλλα πήλινα αντικείμενα. Δημιουργήστε τα δικά σας και χρωματίστε τα και με τους δύο ρυθμούς. Με τα έργα σας δημιουργήστε μια μικρή συλλογή κεραμικών στην τάξη σας (εικ. 3).

Μεγάλα χάρτινα αγγεία

Κόβουμε το περίγραμμα ενός αγγείου και με το διαφανοσκόπιο το προβάλλουμε πάνω σε χοντρό χαρτόνι. Σχεδιάζουμε το περίγραμμα της σιάς του και φτιάχνουμε ένα μεγάλο χάρτινο αγγείο (εικ. 1).

1

2

3

Βρήκαμε φωτογραφίες αθλητών από περιοδικά και με τον ίδιο τρόπο τις σχεδιάσαμε μέσα στο περίγραμμα του αγγείου και μετά το χρωματίσαμε (εικ. 2, 3, 4).

4

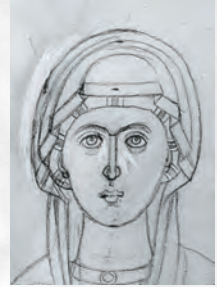
Στα αγγεία μας ζωγραφίσαμε αθλητικούς αγώνες. Χωριστείτε σε ομάδες, διαλέξτε το άθλημα που σας αρέσει, ζωγραφίστε το σε μεγάλα χάρτινα μελανόμορφα και ερυθρόμορφα αγγεία και διακοσμήστε με αυτά το γυμναστήριο του σχολείου σας.

Από την τάξη σας επισκεφθείτε μέσα από το διαδίκτυο ελληνικά και ξένα μουσεία, όπου φυλάσσονται κεραμικά της αρχαίας Ελλάδας. Καταγράψτε τα εκθέματα, χωρίστε τα στις κατηγορίες που μάθατε και συνδέστε τα με το μάθημα της Ιστορίας.

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΑΓΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ο αγιογράφος στο εργαστήρι του (εικ. 1) μας μίλησε για την προετοιμασία μιας εικόνας, μας έδειξε τα υλικά και τα χρώματα **2** που χρησιμοποιεί, καθώς και τα στάδια που ακολουθεί για να την ολοκληρώσει.

6 Επίσκεψη στο εργαστήρι του αγιογράφου

Προσπαθήσαμε και εμείς να δημιουργήσουμε ακολουθώντας τις οδηγίες του αγιογράφου (εικ. 6, 7, 8).

Παρατήρησε προσεκτικά τα στάδια που ακολουθεί ο αγιογράφος (εικ. 2, 3, 4, 5) και εντόπισε τις διαφορές που υπάρχουν σε αυτά.

Επισκεφθείτε και εσείς το εργαστήρι ενός αγιογράφου. Συζητήστε μαζί του για τη δουλειά του, την τεχνική, τα χρώματα και τα υλικά που χρησιμοποιεί και δείτε τον τρόπο με τον οποίο ολοκληρώνει μια εικόνα. Προσπαθήστε να γνωρίσετε τα μυστικά της τέχνης του και με τη βοήθειά του κάντε τις δικές σας μικρές δημιουργίες.

Φώτης Κόντογλου, ένας συνεχιστής της βυζαντινής παράδοσης

Παναγία η Γλυκοφιλούσα
(εικ. 1)

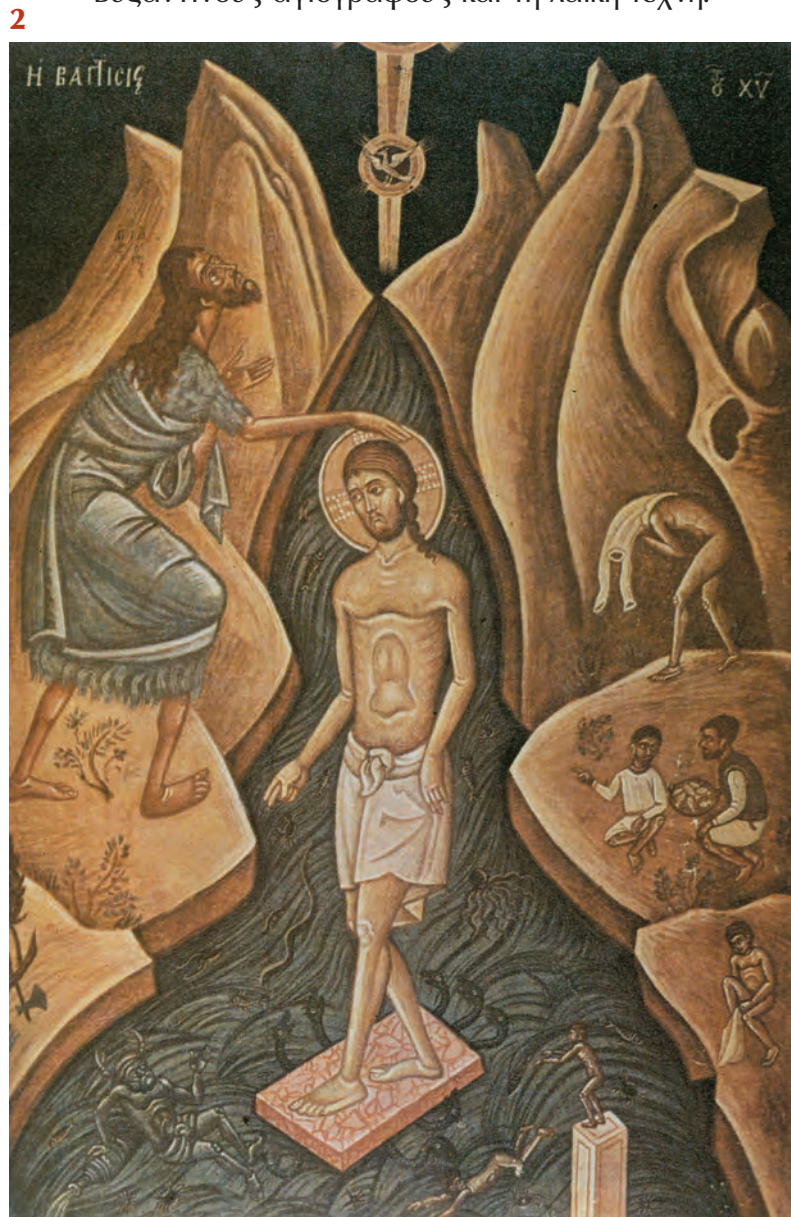

«Οι Βυζαντινοί αγιογράφοι ζωγραφίζανε με ταπεινωση... Ζωγραφίζανε σαν να προσευχόντανε». Μ' αυτό τον τρόπο και ο Κόντογλου ζωγράφιζε τις εικόνες του.

Ο Άγιος Τρύφων (εικ. 3)

Ο αγιογράφος και συγγραφέας **Φώτης Κόντογλου** (εικ. 1, 2, 3) είναι μια ξεχωριστή μορφή της νέας ελληνικής τέχνης. Μελέτησε τους παλιούς Βυζαντινούς αγιογράφους και τη λαϊκή τέχνη.

Η Βάπτισις (εικ. 2)

Διοργανώστε στην τάξη σας μια εκδήλωση για τον Φώτη Κόντογλου. Παρουσιάστε στο πρώτο μέρος τον αγιογράφο και το έργο του και στο δεύτερο μέρος κάντε μια βιβλιοπαρουσίαση του συγγραφικού του έργου. Βρείτε πληροφορίες από εγκυκλοπαίδειες και βιβλιοπωλεία.

Δ2

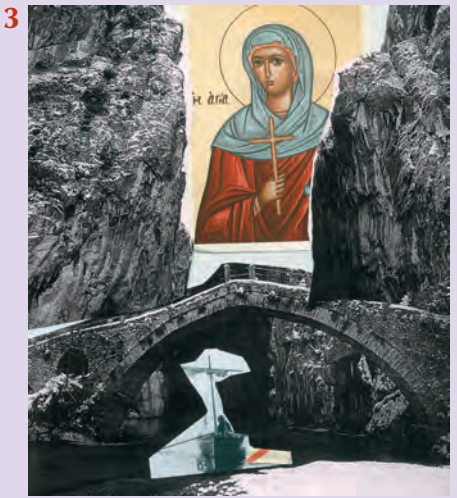
Αυτός ο κόσμος ο μικρός, ο μέγας! Οδυσσέας Ελύτης

Στα κολάζ του **Ελύτη** (εικ. 1, 2), κάτω από το φως του ήλιου οι μορφές των Αγίων γίνονται ένα με το γαλάζιο της θάλασσας και το λευκό των νησιών μας.

Κι η Παναγία χαίρεται
η Παναγία χαμογελά.
Το πέλαγο έτσι που κυλάει
βαθιά πόσο της μοιάζει!

Με αφορμή τα κολάζ του Ελύτη, δημιουργήσαμε τα δικά μας έργα (εικ. 3, 4).

Θε μου Πρωτομάστορα μ' έχτισες
μέσα στα βουνά.
Θε μου Πρωτομάστορα μ' έκλεισες
μες στη θάλασσα!

Ποιο από τα τέσσερα κολάζ
θα διάλεγες για να γράψεις
ένα μικρό ποίημα;

Βρες και άλλα ποιήματα του Ελύτη, εικόνες Αγίων από βιβλιοπωλεία, φωτογραφίες του τόπου σου και φτιάξε τα δικά σου κολάζ.

ΣΥΝΤΡΟΦΙΑ ΜΕ ΈΝΑ ΆΛΟΓΟ ΣΤΑ ΜΟΝΟΠΑΤΙΑ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Δ3

Το άλογο συνδέθηκε στενά με την εξέλιξη και τον πολιτισμό του ανθρώπου. Όταν το εξημέρωσε, το έκανε βοηθό στις πρώτες ασχολίες του και σύμμαχο στην αντιμετώπιση των εχθρών του. Ο πρωτόγονος άνθρωπος το θαύμαζε και του έδωσε μυθικές και ιερές διαστάσεις. Από την ομορφιά, τη δύναμη και την ταχύτητά του εμπνεύστηκαν οι καλλιτέχνες και το απεικόνισαν με πολλές παραλλαγές. Σκάλισαν τη μορφή του στο ελεφαντόδοντο, στην πέτρα και στο ξύλο. Το ζωγράρισαν με γραμμές, σχήματα και χρώματα. Σχεδίασαν και μελέτησαν την κίνηση, τον ρυθμό και την ομορφιά του. Σήμερα τη μορφή του αλόγου τη συναντάμε σε ναούς, μουσεία, μνημεία και σε έργα πολλών καλλιτεχνών.

Τα άλογα στην αρχαία Ελλάδα

1
Παράσταση από ερυθρόμορφο αγγείο με τον Πήγασο και τον Βελλερεφόντη (εικ. 1)

2
Παράσταση από μελανόμορφο αγγείο που απεικονίζει τον Ηρακλή και τα άλογα του Διομήδη (εικ. 2)

3
Ο Παρθενώνας έχει διακοσμηθεί με πολλές παραστάσεις που απεικονίζουν άλογα και ανθρώπους (εικ. 3)

4
Ανάγλυφο του Παρθενώνα με θέμα τη μάχη των Κενταύρων και των Λαπίθων (εικ. 4)

Με αφορμή τα μελανόμορφα και ερυθρόμορφα αγγεία, ζωγράψισε με τις τέμπρες στο μπλοκ σου άλογα από τη μυθολογία.

Δ3

Άλογα σε κίνηση, του Λεονάρντο Ντα Βίντσι

Το άλογο υπήρξε το αγαπημένο θέμα του Λεονάρντο Ντα Βίντσι. Τον ενδιέφερε η απόδοση της κίνησης του αλόγου και έκανε πολλά σχέδια με αυτό το θέμα. Μελέτησε τα άλογα για να μάθει την ανατομία, τις διαθέσεις, τις συνήθειες και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους. Πίστευε ότι το άλογο ήταν το ζώο των θεών και των ηρώων.

1

Λεονάρντο Ντα Βίντσι,
«Μελέτες για την κίνηση του αλόγου»
(εικ. 1, 2, 3, 4)

2

3

4

Για ποιον λόγο ο Ντα Βίντσι σχεδίασε πολλές φορές τα πόδια και άλλα μέλη του αλόγου; Προσπάθησε να σχεδιάσεις με μολύβι άλογα που κινούνται.

Τα άλογα στην αιογραφία

Στη βυζαντινή αιογραφία το άλογο απεικονίζεται μαζί με μορφές Αγίων, όπως ο Άγιος Δημήτριος και ο Άγιος Γεώργιος. Το άλογο μαζί με τον Άγιο συμβολίζει τη νίκη του «καλού» πάνω στο «κακό». Στην πάλη αυτή, το άλογο με την έντονη κίνηση και την ορμή του προαναγγέλλει τη νίκη.

Ο Άγιος Γεώργιος,
ρωσική αιογραφία του 14ου αιώνα (εικ. 1).

Ο Άγιος Δημήτριος
από την Εκατονταφυλιανή της Πάρου,
του 14ου αιώνα (εικ. 2)

Παρατήρησε τα χρώματα και τις μορφές των εικόνων.
Από ποια στοιχεία καταλαβαίνεις ότι το άλογο έχει κυρίαρχη θέση μέσα στις εικόνες;

Άλογο στη σύγχρονη γλυπτική

Στη σημερινή εποχή το άλογο, παρόλο που έχει χάσει τη στενή σχέση του με τον άνθρωπο, παραμένει πηγή έμπνευσης πολλών σύγχρονων καλλιτεχνών. Σπουδαίοι γλύπτες δημιούργησαν περίφημα γλυπτά με τη μορφή του.

3

1

2

4

Σχέδια με άλογο και αναβάτες του Ιταλού γλύπτη **Μαρίνο Μαρίνι** (εικ. 1, 2)

Ο Καλαμάρας και ο Μαρίνι ασχολήθηκαν με τη μελέτη του αλόγου και μεγάλο μέρος της δημιουργίας τους με σχέδια και γλυπτά είναι αφιερωμένο σ' αυτό.

Σχέδια με άλογο του **Δημήτρη Καλαμάρα** (εικ. 3, 4)

5

«Άλογο» σε μπρούντζο του **Δημήτρη Καλαμάρα** (εικ. 5)

6

«Άλογο και αναβάτης» σε χρωματισμένο ξύλο του **Μαρίνο Μαρίνι** (εικ. 6)

Σχεδιάσε στο μπλοκ με το μολύβι σου περιγράμματα αλόγων και στη συνέχεια φτιάξε με πλαστελίνη ή πηλό τα άλογο που σχεδίασες.

Σύγχρονες παραλλαγές του αλόγου

1

Τζιόρτζιο ντε Κίρικο
«Οι ακτές της Θεσσαλίας» (εικ. 1)

Ο Ιταλός **Τζιόρτζιο ντε Κίρικο** σπούδασε ζωγραφική στην Ελλάδα και πέρασε τα παιδικά του χρόνια στον Βόλο. Βρες πληροφορίες για το έργο του, τη σχέση του με τα άλογα και με την ελληνική μυθολογία.

Οι παραλλαγές που παρατηρούμε στα έργα τέχνης φαίνονται από τον διαφορετικό τρόπο με τον οποίο παρουσιάζεται η μορφή του αλόγου σε κάθε έργο.

Οι παραλλαγές αυτές γίνονται από τους καλλιτέχνες με τη διαφορετική χρήση των σχημάτων, των χρωμάτων, της κίνησης, της έκφρασης και του μεγέθους, έτσι ώστε το ίδιο θέμα να απεικονιστεί διαφορετικά.

2

Αλέκος Φασσιανός,
«Ερηνος με άλογα»
(εικ. 2)

Ο **Αλέκος Φασσιανός** είναι ένας σύγχρονος δημιουργός. Ένα μέρος της δουλειάς του είναι αφιερωμένο στα άλογα και τα ζωγραφίζει με έντονα χρώματα και με μεγάλα σχήματα.

Με ποια από τα έργα που είδες σε αυτό το κεφάλαιο θα μπορούσες να βρεις ομοιότητες και διαφορές στο χρώμα με το έργο του Α. Φασσιανού «Ερηνος με άλογα»;

Ο Γαλάζιος Καβαλάρης

1

Στο έργο του **Καντίνσκι** υπάρχει ένα άλογο με τον Άγιο Γεώργιο και τον δράκο (εικ. 1). Μπορείς να τα εντοπίσεις;

Ο Καντίνσκι και ο Μαρκ ίδρυσαν την καλλιτεχνική ομάδα του Γαλάζιου Καβαλάρη. Και οι δυο αγαπούσαν το γαλάζιο χρώμα, ο Μαρκ τα άλογα και ο Καντίνσκι τους καβαλάρηδες.

Σύγκρινε τον Άγιο Γεώργιο του Καντίνσκι με τη βυζαντινή εικόνα του Αγίου Γεωργίου (σελ. 77). Παρατήρησε και περιέγραψε τις δύο εικόνες.

2

Ο Μαρκ θαύμαζε πολύ τη φύση και τα ζώα. Όλο του το έργο είναι γεμάτο με τις μορφές των ζώων που αγαπούσε, στα οποία έδινε φανταστικά χρώματα και όχι τα πραγματικά τους.

Φραντς Μαρκ,
«Μπλε και κόκκινα άλογα»
(εικ. 2)

Πρόσεξε τα χρώματα στα άλογα του Μαρκ. Γράψε μια ιστορία γι' αυτά τα άλογα και για τα χρώματά τους.

Δώδεκα ζωντανά άλογα!

Δ3

1

Το 1969, ο **Γιάννης Κουνέλλης** παρουσίασε σε μια γκαλερί της Ιταλίας, στη Ρώμη, δώδεκα ζωντανά άλογα (εικ. 1, 2). Πώς βλέπεις την ιδέα σε έναν εκθεσιακό χώρο, αντί να βρίσκονται πίνακες και γλυπτά, όπως συνηθίζεται, να υπάρχουν δώδεκα ζωντανά άλογα; Πώς θα ένιωθες αν έβλεπες αυτή την εγκατάσταση και τι θα ήθελες να ρωτήσεις τον καλλιτέχνη;

Ο Γιάννης Κουνέλλης είναι ένας από τους πρωτοπόρους και σημαντικότερους καλλιτέχνες της εποχής μας. Ζει και εργάζεται στη Ρώμη και τα έργα του βρίσκονται στα μεγαλύτερα μουσεία του κόσμου. Μπορείς να βρεις περισσότερες πληροφορίες για το έργο του σε βιβλία και στο διαδίκτυο.

2

Ο διαφορετικός τρόπος με τον οποίο οι καλλιτέχνες αποδίδουν το ίδιο θέμα είναι η εικαστική παραλλαγή. Ο κάθε καλλιτέχνης βλέπει, αισθάνεται και ερμηνεύει τον κόσμο γύρω του με διαφορετικό τρόπο.

Δ4

Σέλα και Τιμόνι Ποδηλάτου

1 Μια μέρα ο **Πικάσο**, ψάχνοντας σε έναν σωρό από σκουπίδια και παλιά αντικείμενα, βρήκε μια σέλα και ένα τιμόνι ποδηλάτου...
...και **έφτιαξε ένα κεφάλι Ταύρου** (εικ. 1).

Περνούσε ατέλειωτες ώρες στο εργαστήρι του. Ακούραστος, μέχρι τα βαθιά του γεράματα δε σταμάτησε να δημιουργεί (εικ. 3, 4).

Ο Πικάσο έπαιρνε διάφορα αντικείμενα και τα μεταμόρφωνε σε πρωτότυπα γλυπτά. Ήταν τα **παιχνίδια** του και τα κατασκεύαζε όταν σταματούσε για λίγο τη ζωγραφική. Άλλες φορές έφτιαχνε παιχνίδια για να παίζει με τα παιδιά του (εικ. 2).

Βρείτε περισσότερα στοιχεία για τον Πικάσο από εγκυκλοπαίδειες, βιβλία και το διαδίκτυο. Φέρτε τα στην τάξη και οργανώστε στο σχολείο σας μια παρουσίαση της ζωής και του έργου του.

Μουσική γεμάτη με χρώματα και σχήματα

«Δεν καταλαβαίνω τίποτα από μουσική»... είχε πει κάποτε ο **Πικάσο**. Το εργαστήρι του όμως ήταν γεμάτο με μαντολίνα και κιθάρες, και τα ζωγράφιζε πολύ συχνά.

Με διαφορετικά υλικά έφτιαξε πολλές κιθάρες

Μπορείς να ανακαλύψεις στον πίνακα την κιθάρα και το μαντολίνο (εικ. 1); Μοιάζουν με τα πραγματικά μουσικά όργανα;

Ζωγράφισε και συ με τα σχήματα και τα χρώματα του Πικάσο μουσικά όργανα.

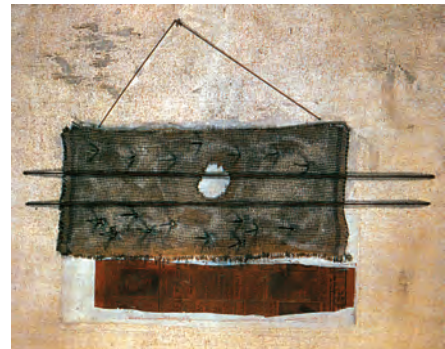
Ποιο μουσικό όργανο σου αρέσει; Ποια υλικά θα διάλεγες για να το φτιάξεις; Με τα μουσικά όργανα που θα φτιάξετε δημιουργήστε τη μουσική γωνιά της τάξης σας.

2

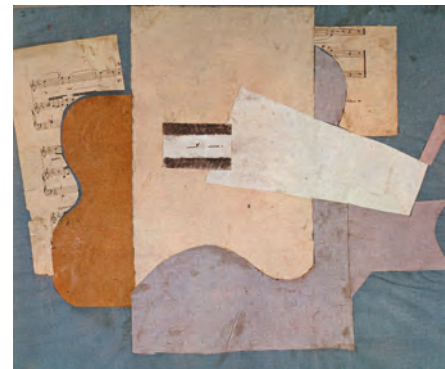
Με χοντρά χαρτόνια (εικ. 2)

3

Με σύρμα και σφουγγαρόπανο (εικ. 3)

4

Κολάζ με χρωματιστά χαρτιά (εικ. 4)

Πρόβα ορχήστρας

1

Ο Πικάσο ζωγράφισε δύο διαφορετικά έργα και τους έδωσε τον ίδιο τίτλο (εικ. 1, 2). Παρατήρησέ τα προσεκτικά και βρες τις ομοιότητες και τις διαφορές που έχουν.

2

Πώς θα ζωγράφιζες εσύ τον εαυτό σου αν ήθελες να γίνεις μέλος αυτής της ορχήστρας; Θα μπορούσατε με τους συμμαθητές σου να ενώσετε τα έργα και να φτιάξετε ένα μεγάλο κολάζ με τη μουσική ομάδα της τάξης σας.

Ο Πιερότος παίζει, ο Αρλεκίνος και ο Καλόγερος κρατά στα χέρια του μια μουσική
Τρεις μουσικοί και ο τέταρτος της παρέας ένας
Μάσκες και κοστούμια για μουσικούς και ένας τίτλος που λείπει από το έργο χρειάζονται για να γράψεις μια μικρή ιστορία...

Γλυπτά που πάλλονται

Δ5

1

Πειραματιζόμαστε και ανακαλύπτουμε τις ιδιότητες του **μαγνητισμού** (εικ. 1, 2, 3).

2

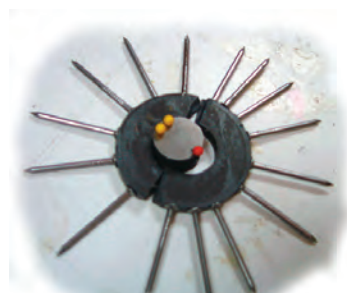
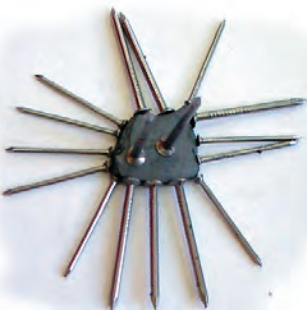
3

Φέρτε στην τάξη σας μαγνήτες και μικρά μεταλλικά αντικείμενα, και κάντε παιχνίδια με αυτά. Καταγράψτε τις παρατηρήσεις σας.

4

Με τι μοιάζουν τα μικρά γλυπτά που βλέπεις; Δώσε τους δικούς σου τίτλους (εικ. 4).

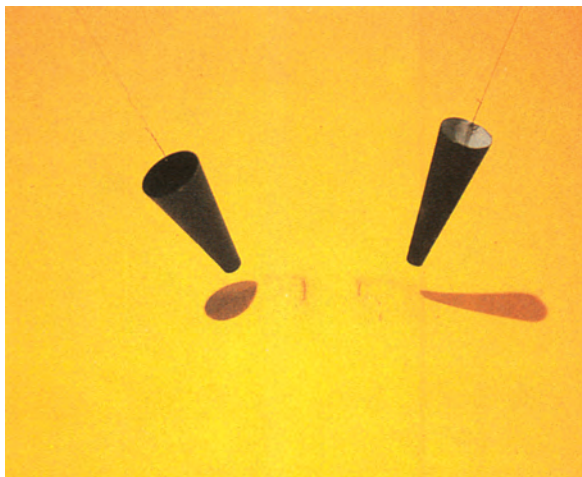
Μπορείτε και εσείς να φτιάξετε μικρά μεταλλικά γλυπτά. Θα χρειαστείτε μικρούς μαγνήτες, καρφίτσες, συνδετήρες, καρφιά και άλλα μικρά μεταλλικά αντικείμενα. Δημιουργήστε στην τάξη σας μια πρωτότυπη έκθεση με **μαγνητικά γλυπτά**.

Τάκις, ο καλλιτέχνης της κίνησης και του μαγνητισμού

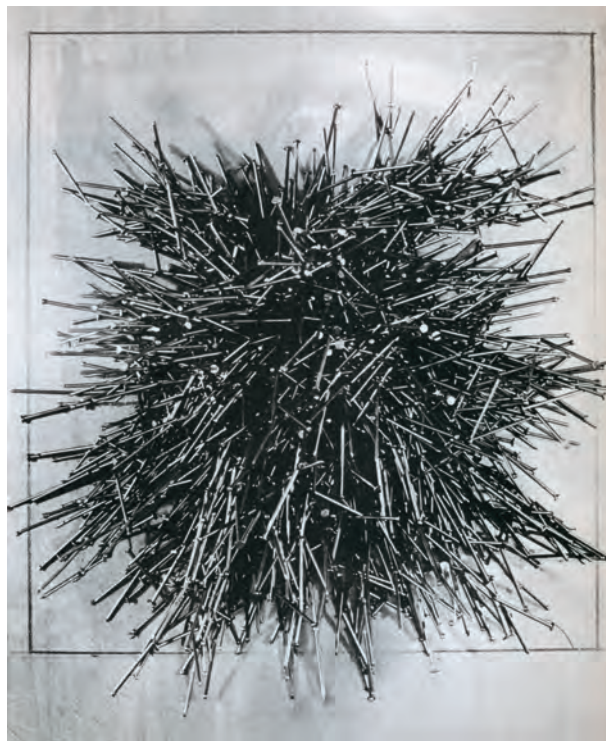
Ο Τάκις είναι Έλληνας καλλιτέχνης που ζει στη Γαλλία. Γοητεύτηκε από τις ιδιότητες του μαγνητισμού, πειραματίστηκε με μέταλλα, ρινίσματα σιδήρου και μαγνήτες και έφτιαξε μαγνητικά γλυπτά (εικ. 1, 2, 3).

1

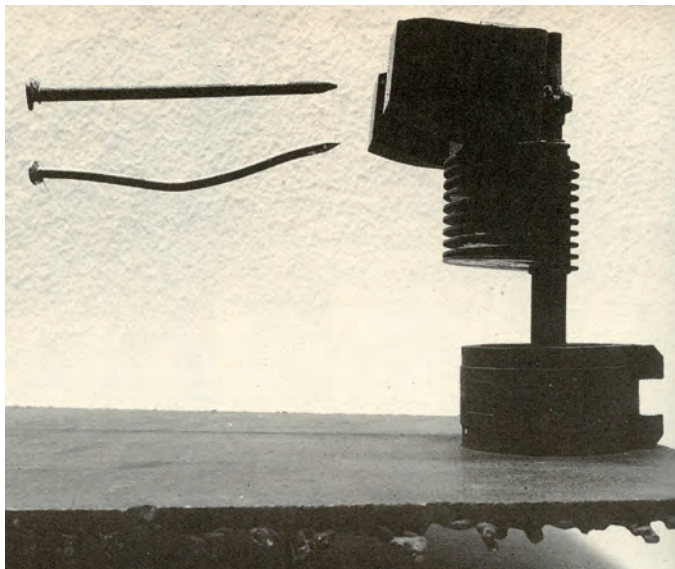

Πώς αιωρούνται τα καρφιά και οι κώνοι στα γλυπτά του Τάκις; Μπορείς να σκεφτείς τον ρόλο των μαγνητών στα έργα του;

2

3

Σε μία συνέντευξή του ο Τάκις είπε:
«Όταν έδεσα ένα αντικείμενο με μια ατσαλένια κλωστή και το έβαλα να αιωρείται προς τη μια μεριά του μαγνήτη, ακόμα και με την παραμικρότερη πνοή του αέρα άρχισε να πάλλεται φανερά. Μ' ενδιέφερε να εισαγάγω στη γλυπτική από σίδηρο μια καινούρια και ζωντανή δύναμη... Βέβαια, ένα καρφί πλάι σ' ένα μαγνήτη δε λέει και πολλά πράγματα. Σε μένα όμως λέει πολλά, πάρα πολλά... την ώρα που **ταλαντεύεται...**»

Η δική μας μαγνητική κατασκευή

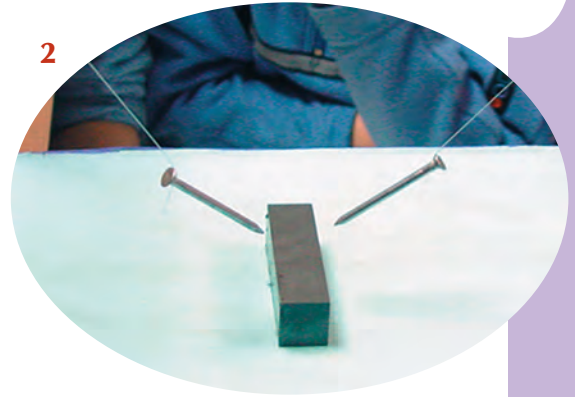

45

1

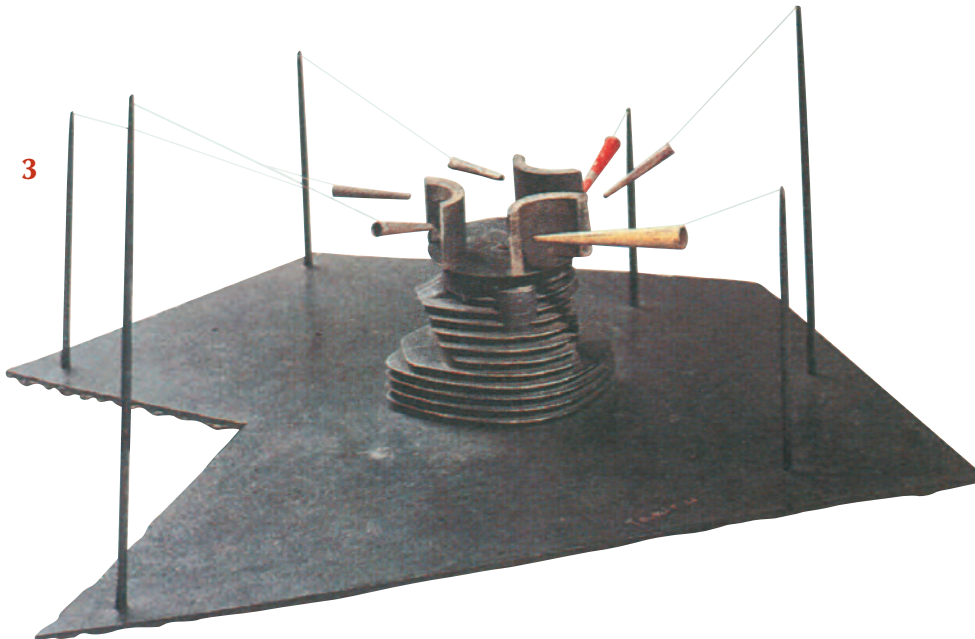

2

Με αφορμή το έργο του Τάκις, δημιουργήσαμε μια κατασκευή με μαγνήτες, καρφιά και νήματα (εικ. 1, 2). Πειραματιστείτε και εσείς και φτιάξτε τη δική σας μαγνητική κατασκευή.

3

Ο Τάκις τοποθέτησε ισχυρούς μαγνήτες που έλκουν μεταλλικούς κώνους (εικ. 3). Παρατήρησε προσεκτικά το γλυπτό και σκέψου σε ποια θέση θα βρίσκονταν οι κώνοι, αν δεν υπήρχαν οι μαγνήτες.

Ανήσυχος δημιουργός, ο Τάκις συνεχίζει να πειραματίζεται, να ερευνά, να ανακαλύπτει. Με τα μαγνητικά και κινητικά γλυπτά του συνδυάζει την τέχνη με την επιστήμη. Είναι πρωτοπόρος δημιουργός και ένας από τους σημαντικότερους γλύπτες της εποχής μας.

Δ6

ΆΝΘΡΩΠΟΙ-ΚΟΥΚΛΕΣ

Πολλά από τα αντικείμενα που χρησιμοποιεί ο άνθρωπος έγιναν αφορμή για σημαντικές δημιουργίες. Οι καλλιτέχνες με παλιά ρούχα έντυσαν κούκλες για το θέατρο και έφτιαξαν πρωτότυπες δημιουργίες. Έκαναν με αυτά γλυπτά, κολάζ και πίνακες ζωγραφικής.

1

Με εφημερίδες και χαρτοταινίες φτιάχνουμε το κεφάλι της κούκλας και ζωγραφίζουμε τα χαρακτηριστικά της. Ντύνουμε έναν ξύλινο σταυρό με παλιά ρούχα και τοποθετούμε το κεφάλι (εικ. 1, 2).

3

2

Με παλιά ρούχα μπορείτε να φτιάξετε και εσείς μεγάλες κούκλες για θεατρικές παραστάσεις και για τα παιχνίδια σας, τις **μαρότες** (εικ. 3, 4).

4

Γράψτε δικούς σας διαλόγους και κάντε μικρές κουκλοθεατρικές παραστάσεις στο σχολείο σας.

«Το όνειρο του σκιάχτρου»

Ένα μοναχικό σκιάχτρο έφυγε από τον λαχανόκηπο, ανέβηκε στη σκηνή και έγινε ο πρωταγωνιστής του θεατρικού έργου «Το όνειρο του σκιάχτρου» του **Ευγένιου Τριβιζά** (εικ. 1).

1

Έτσι έφτιαξε το σκιάχτρο του ο κυρ-Δίκανος:
«Του φόρεσα παντελόνι! Του χάρισα καπέλο και σακάκι! Θα μου πείτε σακάκι μπαλωμένο με λεκέδες από λαδολέμονο! Θα μου πείτε καπέλο κουρελιασμένο, σκοροφαγωμένο και ποντικομασημένο! Θα μου πείτε παντελόνι με δεκαεφτά τρύπες στο κάθε μπατζάκι και με ζώνη από σπάγκο! Κι όμως! Ήταν ρούχα».

Για να διαφημίσετε την παράστασή σας, κάντε στην τάξη σας με κολάζ μια μεγάλη αφίσα. Χρησιμοποιήστε παλιά πολύχρωμα υφάσματα.

2

Με παλιά ρούχα, καπέλα, κασκόλ, ξύλα και σύρμα φτιάξτε σκιάχτρα (εικ. 2). Με τη βοήθεια του δασκάλου και των γονιών σας, ανεβάστε το έργο «Το όνειρο του σκιάχτρου» με κουκλοθέατρο. Χρησιμοποιήστε τα σκιάχτρα που φτιάξατε. Ζωγραφίστε τα σκηνικά της παράστασης.

Οι «άνθρωποι-κούκλες» του Βλάση Κανιάρη

Ο **Βλάσης Κανιάρης** είναι ένας σύγχρονος δημιουργός, γνωστός στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Φτιάχνει μορφές και τις ντύνει με ρούχα και αντικείμενα του ανθρώπου. Ο ίδιος όμως ο άνθρωπος απουσιάζει από αυτές.

Οι «άνθρωποι-κούκλες» του Κανιάρη φαίνεται να ξεπηδούν από τον χώρο του θεάτρου, παίζοντας ρόλους της καθημερινής μας ζωής.

1

Ποιους τίτλους θα έδινες στις φιγούρες του Κανιάρη;

1.

2.

2

Παρατηρήστε προσεκτικά τους ανθρώπους-κούκλες του Κανιάρη (εικ. 1, 2). Ποιες σκέψεις σας δημιουργούνται; Συζητήστε στην τάξη για τα υλικά που χρησιμοποίησε ο Κανιάρης στις κατασκευές του. Προσπαθήστε να τους κάνετε πρωταγωνιστές σε ένα μικρό θεατρικό έργο και ανεβάστε το στην τάξη σας.

Δοκίμασε να γράψεις μια δική σου συνομιλία με αυτές τις φιγούρες.

Παλιά ρούχα και άχρηστα αντικείμενα μεταμορφώνονται σε πρωτότυπες δημιουργίες. Γίνονται κούκλες και η μορφή του ανθρώπου ξαναζωντανεύει μέσα από την παρουσία τους.

Τα άνθη του χαρτιού Δ7

Ο Παύλος φτιάχνει τα γλυπτά του με κομμένα πολύχρωμα χαρτιά που μαζεύει από τα σκουπίδια των τυπογραφείων (εικ. 1, 2, 3, 4). Οι χάρτινες λωρίδες μετατρέπονται από τον καλλιτέχνη σε μορφές που συναντάμε γύρω μας. Φρούτα, έπιπλα, ρούχα, καπέλα, κάλτσες, δέντρα, πινέλα, είναι οι δημιουργίες του. Για την Ελλάδα και την Ευρώπη είναι ένας πρωτοποριακός καλλιτέχνης και τα έργα του βρίσκονται σε πολλά διεθνή μουσεία.

2

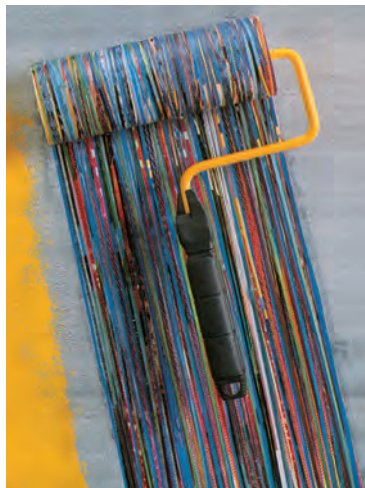
1

«Πίσω από τις τυπωμένες αφίσες και τα άλλα έντυπα χαρτιά που χρησιμοποιεί ο Παύλος για να φτιάξει τα γλυπτά του, διακρίνεται η τρυφερότητα ενός παιδιού που κατασκευάζει μόνο του τα παιχνίδια του, όπως στα πρώτα του χρόνια...»

Χάρης Καμπουρίδης
«Ιστορικός της Τέχνης»

3

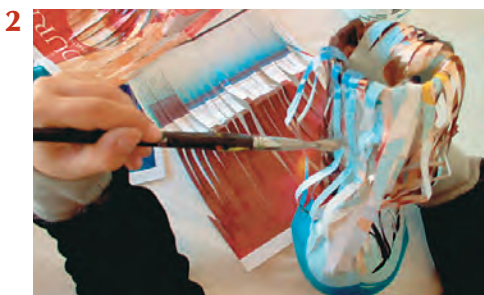
4

Πώς βλέπεις εσύ το έργο του Παύλου και την ιδέα του να χρησιμοποιεί στις δημιουργίες του τα σκουπίδια των τυπογραφείων; Προσπάθησε να κατασκευάσεις και συ τα δικά σου χάρτινα παιχνίδια.

Πολύχρωμες χάρτινες δημιουργίες

Κόψαμε πολλές χρωματιστές λωρίδες από περιοδικά, κόλλες γλασέ και γκοφρέ. Τις κολλήσαμε σε διάφορα αντικείμενα και φτιάξαμε πρωτότυπες χάρτινες συνθέσεις (εικ. 1, 2, 3).

Χάρτινα ρούχα

Με χρωματιστές λωρίδες φτιάξαμε χάρτινα ρούχα (εικ. 4, 5). Φτιάξτε και εσείς τα δικά σας πολύχρωμα κοστούμια και παρουσιάστε τη χάρτινη κολεξιόν της τάξης σας. Προσκαλέστε στην εκδήλωση τους γονείς σας να θαυμάσουν τις πρωτότυπες δημιουργίες σας.

Ο Παύλος θα μπορούσε να ονομαστεί «καλλιτέχνης της ανακύκλωσης». Χαρτιά που έχουν χρησιμοποιηθεί, αντί να τα πετάξει, τα μεταμορφώνει σε έργα τέχνης.

Δε χρειάζονται ακριβά υλικά για να δημιουργήσεις, χρειάζεται φαντασία και αγάπη γι' αυτό που κάνεις...

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ

1. Ανακαλύπτω την τέχνη (Μανέ, Μονέ, Γκογκέν, Βαν Γκογκ, Γκόγια, Μετεμπρεσιονισμός, Εμπρεσιονισμός, Γλυπτική, Αναγέννηση, Προοπτική, Σύνθεση, Η γλώσσα της Ζωγραφικής, Ακουαρέλα, Χρώμα), εκδ. Δεληθανάσης-Ερευνητές.
2. Γνωριμία με τους ζωγράφους (Σαγκάλ, Βαν Γκογκ, Γκογκέν, Ρουσό), εκδ. Διάγραμμα/Ντουντούμης.
3. Γνωριμία με τους μεγαλύτερους ζωγράφους του κόσμου (Μποτιτσέλι, Μονέ, Νταλί, Βαν Γκογκ, Μιχαήλ Άγγελος, Ρέμπραντ, Ματίς, Ρενουάρ, Λεονάρντο Ντα Βίντσι, Πικάσο), εκδ. Μοντέρνοι Καιροί, 1998.
4. Γρόσδος Σταύρος, Το πανηγύρι των χρωμάτων, εκδ. Μαστοριδίδη Θεσ/νίκη 1996.
5. Ερευνητές/Η πρώτη γνωριμία με την τέχνη (Πορτρέτα, Σκηνές, Τοπία, Ζώα), εκδ. Ερευνητές, Αθήνα 1995.
6. Ζαχαροπούλου Κατερίνα, Παιχνίδι με την τέχνη, Τσόκλης (Άγιος Γεώργιος και ο Πύθωνας), εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1996.
7. Η τέχνη για παιδιά (Ραούλ Ντιφι, Βαν Γκογκ, Μπρέγκελ, Ματίς, Πικάσο, Πάουλ Κλέε), εκδ. Οδυσσεύς-Αίολος.
8. Κρητικού Αθηνά, Στον Κόσμο της Τέχνης (Ζωγραφική), Κεντρική διάθεση Αθ. Π. Χριστάκης.
9. Μια Κυριακή με τον... (Λεονάρντο Ντα Βίντσι, Βελάσκεθ, Ρέμπραντ, Ρενουάρ), εκδ. Άμμος, Αθήνα 1992.
10. Ντεκάστρο Μαρίζα, Οδηγός για παιδιά, Βυζαντινή Τέχνη, εκδ. Κέδρος.
11. Ντεκάστρο Μαρίζα, Οδηγός για παιδιά, Λαϊκή Τέχνη, εκδ. Κέδρος.
12. Οι Έλληνες ζωγράφοι για τα παιδιά (Γουναρόπουλος, Γύζης, Ιακωβίδης, Μπουζιάνης), Εξάντας Εκδοτική Ε.Π.Ε. 1979.
13. Παιχνίδια με την Τέχνη (Σαγκάλ, Πικάσο, Τζότο, Λεονάρντο), εκδ. Καστανιώτη.
14. Ρίτσμον Ρόμπιν, Γνωριμία με το Γλύπτη-Ζωγράφο-Ποιητή Μιχαήλ Άγγελο, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1992.
15. Στα μονοπάτια της Τέχνης (Η Ιστορία της Αρχιτεκτονικής, Ιμπρεσιονισμός, Η Ιστορία της Γλυπτικής), εκδ. Μοντέρνοι Καιροί, Αθήνα 2000.
16. Χατζή Γιολάντα, Οδηγός για παιδιά, Έλληνες Ζωγράφοι 19ος αι., εκδ. Κέδρος.
17. Χατζή Γιολάντα, Οδηγός για παιδιά, Έλληνες Ζωγράφοι 20ός αι., εκδ. Κέδρος.
18. Χατζή Γιολάντα, Οδηγός για παιδιά, Γάλλοι Ζωγράφοι 15ος-19ος αι., εκδ. Κέδρος.
19. Χατζή Γιολάντα, Οδηγός για παιδιά, Ιταλοί Ζωγράφοι 13ος-18ος αι., εκδ. Κέδρος.
20. Heslewood Juliet, Η Ιστορία της Δυτικής Ζωγραφικής, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1995.
21. Heslewood Juliet, Η Ιστορία της Δυτικής Γλυπτικής, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1995.

Χρησιμοποιήσαμε φωτογραφικό υλικό από τους παρακάτω εκδοτικούς οίκους:

A1. 1, 2. Οι Ιμπρεσιονιστές, εκδ. Γκοβόστη. 3. Ιάσων Μολφέσης, Ίδρυμα Πέτρου και Μαρίκας Κυδωνιέως, 1999.
 A2. 1. International Arti, τεύχος 37, 1998. 2. The Art magazine, τεύχος 7, 1994. 3. The Art magazine, τεύχος 21, 1996. 4. International Arti, τεύχος 37, 1998. 5. Nannucci Maurizio Ιντερνέτ. 6. Η Τέχνη του εικοστού αιώνα, Άλκης Χαραλαμπίδης, τόμος III, University Studio Press 1995. A3. 1. Robert and Sonia Delaunay, Mam, Musée D' Art Moderne De la Ville de Paris, 1987. 2, 3. Ιντερνέτ. 4. Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, Ίδρυμα Βασιλή και Ελιζας Γουλανδρή. Άνδρος 1993.

A4. 1. Πάουλ Κλέε, Η Εικαστική Σκέψη 2, εκδοτικός οίκος Μέλισσα, Αθήνα 1989. 2, 3, 4. Γιοχάνες Ίπτεν, Η Τέχνη του χρώματος, κείμενα εικαστικών καλλιτεχνών 5, Ένωση Καθηγητών Καλλιτεχνικών Μαθημάτων, Αθήνα 1998. A5. 1. Η τέχνη του εικοστού αιώνα, Άλκης Χαραλαμπίδης. Τόμος II, University Studio. 2. Βερονίκ Αντουάν, Διάγραμμα/Ντουντούμης, Αθήνα, 1997. 3, 4. Tony Cragg, Sculpture 1975-1990, Thames and Hudson, London and New York, 1991. A6. 1. Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, Αθήνα. Παγκόσμιος Ιστορία Τέχνης, Ο κλασικός κόσμος. 2. Θεωρία και διδακτική της τέχνης-Μορφολογία. Άννα Μοσχονά-Καλαμάρα, Ο.Ε.Δ.Β. 4, 5. Π. Βαμππούλης, εκδ. Αστέρως, Αλ. και Ε. Παπαδημητρίου. 6, 7. Matisse in Morocco, National gallery of Art, Washington. 8. Matisse, Rizzoli Editore Milano.

B1. 1, 2. Μακεδονικό κέντρο σύγχρονης τέχνης, Αναδρομική έκθεση Γιάννη Τσαρούχη, 1928-81, Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσ/νίκης, 1981. 3. Soulages, Editions Ides et Calendes, Neuchatel, Suisse. B2. 1, 2. Νίκος Κεσσανλής, Μακεδονικό μουσείο σύγχρονης Τέχνης, Θεσ/νίκη, 1997. B3. 1. Η θάλασσα στην ελληνική ζωγραφική, 19ος/20ός αιώνας, Χρύσανθος Χρήστου, εκδ. Γκαλερί Νέες μορφές, Αθήνα 1992. 2. Εικαστικά, περιοδική έκδοση τέχνης, 1983 τ. 15. 3. Piet Mondrian, Harry N. Abrams, Inc., New York. B4. 1. Kandinsky, Hudson Hills Press New York. B5. 1. Art magazine, No 2, Νοέμ.-Δεκ. 1996. 2. The Art magazine, No 20, ειδική έκδοση, Νοέμ.-Δεκ. 1995. 3. Εικαστικό Εργαστήρι Δήμου Αιγάλεω 2004. B6. 1, 2, 3. Τα ηπειρώτικα γεφύρια, Σπύρος Ι. Μαντάς, Λαϊκό πολύπτυχο, 1988. 4, 5, 6, 7, 8. Santiago Calatrava, Generalitat Valenciana, Conselleria de Coultura Educacio, Subsecretaria de Promocio Cultural.

Γ1. 1. The Art magazine, τ. 16, Απρ.-Μάιος 1995. 2. Tony Oursler Ιντερνέτ, google. Γ2. 1. Tate Galery, London. 3, 5, 8. The Henry Moore Foundation, Henry Moore, Academy Editions, London 1992. 2. Ίδρυμα Βασιλή και Ελιζας Γουλανδρή, Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης 2000. 4. Ελληνική Τέχνη, Αρχαία γλυπτά, εκδοτική Αθηνών. 6. Η Τέχνη του εικοστού αιώνα, Άλκης Χαραλαμπίδης, τόμος II, University Studio Press, 1993. 7. The Drawings of Henry Moore, The Tate Gallery in collaboration with the Art Gallery of Ontario. 9, 11, 12. Alberto Giacometti, Musée d' Art Mo-

Βιβλιογραφία

derne de la ville de Paris. 10. Η Τέχνη του εικοστού αιώνα, Άλκης Χαραλαμπίδης, τόμος III, University Studio Press. Γ3. 1, 2. Οι θησαυροί του Αγίου Όρους, Εκδοτική Αθηνών, 1973. 3. Οδυσσέας Ελύτης, Ίκαρος. 4. Γιάννης Ρίτσος, Φαίδρα, Κέδρος. 5. Γιάννης Μόραλης, Όμιλος Εταιριών Εμπορικής Τράπεζας, Αθήνα 1988. 6. Αναγνωστικό Α΄ Δημοτικού Ο.Ε.Δ.Β. 7. Η γλώσσα μου Δ΄ Δημοτικού Ο.Ε.Δ.Β. 8. Η γλώσσα μου Ε΄ Δημοτικού Ο.Ε.Δ.Β. 9. Φωτεινή Στεφανίδη, εκδ. Πατάκη. 10. Βάσω Ψαράκη, εκδ. Πατάκη.

Δ1. 1, 2, 3, 4. Ελληνική Τέχνη, Αρχαία γλυπτά, εκδοτική Αθηνών 1996. 5, 6. Ελληνική Τέχνη, Αρχαία Αγγεία, εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1996. Δ2. 1. Ιωάννης Χαρίλαος Βράνος. 2, 3. Μακεδονικό κέντρο σύγχρονης τέχνης Θεσσαλονίκης, Αναδρομική έκθεση 1986. 4, εκδόσεις Ακρίτας, Αθήνα 1995. 5, 6. Οδυσσέας Ελύτης, Σύγχρονοι ποιητές 2, Άκμων. Δ3. 1, 2. Ελληνική μυθολογία, Οι θεοί, Εκδοτική Αθηνών. 3, 4. Ελληνική τέχνη, Αρχαία γλυπτά, Εκδοτική Αθηνών. 5, 6, 7, 8. Λεονάρντο Ντα Βίντσι. Terrail Edittions, Paris. 9. Die Russische ikone Benziger Verlag. 10. Έκδοση Ιερού Προσκυνηματος Παναγιάς Εκατονταπυλιανής Πάρου. 11, 12, 16. Marino Marini, Tubor publishing Co. New York. 13, 14, 15. Δ. Καλαμάρας. Ίδρυμα Δημήτρη Καλαμάρα. 17. Ντε Κίρικο, εκδ. Γκοβόστη, 1992. 18. Αραγκόν Λ., Βακαλό Ε., Φασιανός Α., εκδ. Κέδρος, 1980. 19. Kandinsky, Hudson Hills Press New York. 20. Φ. Μαρκ, Berghaus Verlag. 21. Λιμναία Οδύσσεια, Γιάννης Κουνέλλης, Κείμενα και συνεντεύξεις, εκδ. Άγρα, Γκαλερί Bernier. Δ4. 1, 3, 4, 6. Les objets Picasso, Edward Quinn, Editions Assouline Memoire de l' Art. 2. Πικάσο, μια μέρα στο εργαστήρι του, Βερονίκ Αντουάν, Διάγραμμα/Ντουντούμης. 5, 7, 8, 9. Picasso cubista, Rizzoli Editore Milano. 10. New York, Museum of modern Art. Δ5. 1, 4. The ART magazine, Τάκις, από μηχανής ποίηση, Νοέμ. 1993. 2, 3. «Τάκις», Galerie T. Zoumboulakis Art. Δ6. 1, 2. Αναδρομική, Εθνική Πινακοθήκη και μουσείο Αλέξανδρου Σούτζου. Δ7. 1, 2, 3. Εκδόσεις Αδάμ-Ίδρυμα Ιωάννου Φ. Κωστόπουλου.

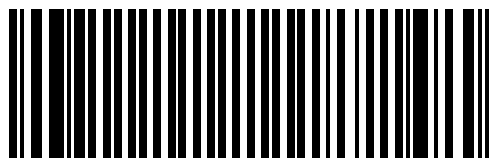
Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλειψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.

Κωδικός Βιβλίου: 0-10-0070
ISBN 978-960-06-2531-8

 ITYE
ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ
ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ & ΕΚΔΟΣΕΩΝ

(01) 000000 0 10 0070 2